

PARÁDI József*

A polgári magyar állam rendvédelmi modellje 1867-1944

(*Bourgeois hungarian state order protection model 1867-1944.*)

Absztrakt

A polgári magyar állam rendvédelmi modellje az úgynevezett kontinentális típusú rendvédelmi modellcsoport részét alkotta. E rendvédelmi modelltípus lényege, hogy két pillértestületen nyugszik, a csendőrségen, mint katonailag szervezett fegyveres őrtestületen és a rendőrség(ek)e(n) mint polgári fegyveres őrtestület(ek)e(n). A vizsgált időszakot ugyan kettémetszi a magyarországi tanácsköztársaság 133 napos időszaka, azonban a dualizmus és a két világháború közötti időszak mégis egységes egészet alkot annak ellenére, hogy létrejöttek eltérések is. Magyarország viharos történetéből fakadóan számos rendvédelmi testület működött ebben az időben az országban. Létük és működésük nem kis mértékben a környező nagyhatalmak behatolási kísérleteinek a megelőzésére, illetve kivédésre irányultak.

Kulcsszavak:

kontinentális rendvédelmi modell ; katonailag szervezett fegyveres őrtestület ; polgári fegyveres őrtestület ; polgári magyar állam rendvédelme ; kettős alárendeltség

Abstract

The bourgeois hungarian state order protection model so called continental one type an order protection model group his part. This type of law enforcement model its essence, so it rests on two pillars, a gendarmerie, as military organized armed guards and a police officer(s) as a civilian armed guard body(ies). The later unified healthy creation despite the fact that various questionations arose. Due to the turbulent history of Hungary, there are several law enforcement tests that work in the country in this time. Their existence and operation were largely aimed to prevent and remedy the surrunding great power states intrusion.

Keywords:

continental law enforcement model ; military organized armed guards body ; civilian organized armed guard body ; law enforcement of the bourgeois hungarian state ; dual subordination

* - *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (**ORCID**)

<https://orcid.org/0000-0002-1873-0605>

Institutional attachements

= Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society*

of History of Hungarian Law Enforcement = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

@: paradi.jozsef@gmail.com

DOI : 10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.113-196.p

A részletek kifejtését megelőzően a polgári magyar állam és a rendvédelmi modell témájának a tisztázása elengedhetetlen.

A polgári magyar állam alatt a kiegyezéstől Magyarországon német megszállásáig tartó időszakban működő magyar államot értem, a magyarországi tanácsköztársaság kivételével. Nyilvánvalóan nem igényel indoklást az, hogy a tanács hatalom nem tekinthető a polgári magyar állam fejlődéstörténete részének.

Azért tartom a polgári magyar állam kezdetének a kiegyezést, mivel a megelőző időszak neoabszolutista¹ államát nem tekintem a magyar államfejlődés részének. Az 1848-1849-es magyar forradalmat és szabadságharcot a cári haderő segítségével vérbe fojtó HABSBERG hatalmat és államát nem lehet magyarnak tekinteni, mivel megszüntette a magyar államot a területét pedig részekre szabdalva beolvastotta az Osztrák Császárságba, a magyar hazafiakat üldözte, a magyar nyelv hivatalos használatát sem engedélyezte, sőt még a magyar viseletet is büntette. Ezen állami terror ugyan 1861-től enyhült, a lényeg azonban nem változott.²

Ezt a neoabszolutista rendszert és politikai elitjét a számukra kedvezőtlenül alakuló körülmények — Solferino 1859. VI. 24. és Königsgrätz 1866. VII. 3. — kényszerítő hatása készítette a kiegyezésre. Tény, hogy az osztrák és a magyar fél is nagy utat tett meg a kiegyezésig. Ezen politikai alku eredményeként jött létre újra a magyar állam, de már a polgári államrend szerint. Jogos lehet a feltevés, hogy miért nem az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc államát tekintem a polgári államfejlődés kezdetének? Valójában ugyan ezt az államot tartom a polgári magyar állam első változatának, azonban a rendfenntartás tekintetében — a rendelkezésre álló idő rövidsége, a folyamatos honvédő harcokból következő más irányú elfoglaltságok miatt és a politikai vezető réteg rendfenntartásra vonatkozó eltérő nézetei következtében — nem alakult ki új rendvédelmi modell, legfeljebb annak a csírái valósultak meg.³ A polgári magyar állam rendvédelmi modellje a kiegyezést követően jött létre, majd formálódott a II. világháború során megvalósuló német megszállásig.³

A vizsgált időszak zárásának az idejét pedig azért tekintem a német megszállás időszakának, mert a megszállással az ország nyilvánvalóan elvesztette a szuverenitását. Ebből fakadóan pedig a megszállt országban működő közigazgatás már nem tekinthető a magyar államfejlődés részének, legfeljebb a magyar nemzet erőforrásait a maga javára fordító idegen hatalom helyi képviselőjének.⁴

A polgári magyar állam kezdetének tehát — legalább is a polgári magyar rendvédelmi modellt illetően — a kiegyezést tekintem, mivel a magyar nemzet ekkor szerezte vissza a szabadságát, az időszak végének pedig az országunk német megszállását tartom, mivel a magyarság ezzel veszítette el ismét a szuverenitását. Ez a szűk 77 év a vizsgált időszak, melynek a terepnuma azonban jelentős mértékben lecsökkent a Magyar Királyságot megcsonkító trianoni békediktátum következtében. Ez alatt a mintegy 3/4 évszázadnyi idő alatt jelentős változások zajlottak le Európában és a Kárpát-medencében egyaránt. Ezek a változások hatást gyakoroltak a magyar államra, és annak részeként a magyar rendvédelemre is. Mégis nyugodt szívvel állítható, hogy a polgári magyar állam rendvédelme — legalább is a főbb vonásait tekintve — egységes modell volt. E modellt ugyan kétfelé osztja a magyarországi tanácsköztársaság 133 regnálása, azonban a két részben oly számos azonosság tapasztalható, hogy a tanács hatalom előtti és utáni magyar rendvédelmi modell nem két, hanem egy modell két szakaszának fogható fel.

A rendvédelmi modell alatt azt a szervezetrendszer értem, amelyet az államok a rend fenntartása érdekében létrehozhatnak és működtetnek. E modell tértől és időtől függően nyilvánvalóan változik. A modell tartalmát, szerkezetét és tevékenységét egyaránt meghatározza az adott ország kultúrája, gazdasági helyzete, társadalmi berendezkedése, jogrendje. A mindenkor rendvédelmi modell lényeges eleme, hogy abban milyen típusú rendvédelmi testületek vesznek részt és azoknak milyen a viszonya egymáshoz, a többi — a rendvédelmi tevékenységen kívüli — fegyveres szervezethez, illetve a közigazgatáshoz. Fontos tényező továbbá a modellben működő szervezetekben szolgálókat teljesítő létszáma, a képzettségük és az etikai állapotuk.

Ezek az állapotok azonban nem önmagukban értelmezhetők, hanem abban a társadalmi, gazdasági, kulturális közegben, amelyben a tevékenységüket kifejtik.

Lényegesnek tartom a konkrét helyzete konkrét vizsgálatát, mivel álláspontom szerint ez a helyes út a valóság megismeréséhez. Megítélésem szerint definícióknak való megfeleltetések inkább arra valóak, hogy különböző politikailag motivált prekonceptióknak megfelelően skatulyázzanak be államokat, országokat, rendvédelmi modelleket.

A rendvédelmi modell tekintetében is fontosnak tartom a vizsgálódás nyitottságát, illetve a lényegi körülmények megragadását és azok objektív történelemszemléleten nyugvó értelmezését.

Mindezek alapján álláspontom szerint a XIX-XX. századi Európában többféle rendvédelmi modell működött. Nevezetesen megkülönböztethető az angolszász, a kontinentális, majd az abból kinövő szovjet indíttatású pártállami rendvédelmi modell és annak utódai. Nem szabad azonban elfeledni, hogy a modellek között nincsen éles és merev határ, illetve a gyökerek sem különülnek el élesen, hanem összefonódnak és e modellek történelmi előzményei nem csupán a saját, hanem a többi európai rendvédelmi modellre is hatást gyakoroltak.

Az angolszász modell sajátosságának talán a leglényesebb eleme, hogy nélkülözi a csendőrség típusú testületet. Ezzel szemben a kontinentális rendvédelmi modell két fő pilléren nyugszik, a csendőrségen és a rendőrségen, illetve rendőrségeket. A pártállami rendvédelmi modell lényege, a kiterjedt hatáskörű és monopolhelyzetű rendőrség, amely a hatalmi központ közvetlen irányítása alatt áll. E modell azonban nem értelmezhető csak a klasszikus rendvédelmi testületek figyelembe vételével, mivel az állami felépítményben meghatározó szerepe van a politikai rendőrség típusú fegyveres szervezeteknek, amelyek nem ritkán karhatalmi feladatok ellátására alkalmas katonai típusú szervezetekkel is kiegészülve működnek meglehetősen tekintélyes létszámmal. Ez a rendvédelmi modellt ugyan első ízben a kommunista vezetés alatt álló pártállamban fejlődött ki, azaz a néhai Szovjetunióban, azonban hasonló modellt hozott létre a nemzetiszocializmus pártállama is.

A polgári magyar állam rendvédelmi modellje egyértelműen a kontinentális típusú rendvédelmi modell csoportjába tartozik. Magyarországon a rendvédelem két fő pillértestülete a csendőrség és a rendőrségek, majd 1919 után az államosított rendőrség volt. A kontinentális rendvédelmi modell lényegében a nagy francia forradalom nyomán terjedt el Európában a Brit szigetek kivételével. A napóleoni császárság vonzáskörébe tartozó országok a francia közigazgatási minta részeként átvették a csendőrség intézményét is. BUONAPARTE Napóleon bukását követően pedig a csendőrség szervezetét általában nem szüntették meg, hanem — a testülettípus kiváló eredményeire tekintettel — tovább működtették. Mivel pedig a nemzeti csendőrségek a korabeli rendőrségeknél gyorsabban, olcsóbban és hatékonyabban hozták létre a polgári működéshez szükséges rendet és tartották azt fenn, ezért a XIX. században a Brit-szigetek kivételével Európa valamennyi országában létrehozták a nemzeti csendőrséget.⁵

A csendőrséghez hasonló szervezetek a vidék rendjének megeremtése érdekében nem csupán Franciaországban jöttek létre, azonban a francia csendőrség volt a legszervezettebb és a legkiforrottabb, ezért ez a szervezet terjedt el Európa-szerte. A kontinentális rendvédelmi modell másik fő pillérét alkotó rendőrségek hagyományosan a városokban működtek. A rendőrségek centrális vezetés alá kerülése lassú folyamat volt, amely még a XXI. században is tart.

A kontinentális rendvédelem két fő pillértestülete nem csupán abban tért el egymástól, hogy a rendőrségek a városokban, a csendőrségek pedig vidéken működtek. A rendőrségek személyi állományainak a függelmi viszonyai hivatalnokiak, míg a csendőrségeké katonai volt. Ezt a helyzetet jól tükrözte a magyar terminológia, amely megkülönböztetett katonailag szervezett fegyveres őrtestületet és polgári fegyveres őrtestületet. A katonailag szervezett fegyveres őrtestület személyi állománya katonai rendfokozatot, mégpedig a szárazföldi haderőnem rangrendszerének a rangjait viselte. Mivel a személyi állományon belüli függelmi viszonyok katonaiak voltak, őket a katonákra általában vonatkozó jogok megillették, illetve kötelezettségek terhelték. A katonailag szervezett fegyveres őrtestület személyi

állománya nem annak a tárcának az alárendeltségébe tartozott, amely minisztérium a testületet irányította, hanem a honvédelmi tárca alá. Ezzel szemben a polgári fegyveres őrtestületek személyi állománya nem katonai rendfokozatot, hanem a testületi rangrendszer rangjait viselte. A személyi állományon belüli viszonyok nem katonaiak, hanem hivatalnokiak voltak. Őket a katonákra általában vonatkozó jogok nem illették meg, illetve kötelezettségek nem terhelték. A polgári fegyveres őrtestületek személyi állományainak a tagjai annak a tárcának az alárendeltségébe tartoztak, amely minisztérium a testületet irányította.⁶

A polgári magyar állam rendvédelmi modellje kontinentális volt, azonban nem egyik napról a másikra jött létre, hanem mintegy másfél évtizedes változatok eredményeként.

A magyar rendvédelem az Osztrák-Magyar Monarchia dualista rendszerében a kiegyezési törvényben foglaltaknak megfelelően jött létre és működött. Az Osztrák-Magyar Monarchia két ország, nevezetesen a Magyar Királyság és az Osztrák Császárság olyan szövetsége volt, amelyben a két társország egyes ügyeit közösen intézte, ezen ügyeket pedig a két ország legfőbb közjogi méltóságait egyszerre betöltő uralkodó felügyelte.

Ez volt a kiegyezésről alkotott magyar felfogás lényege, mely szerint a gyakorlatban a dualisztikus államalakulat működött. A magyar fél a kiegyezést a *pragmatica sanctio*-ból vezette le. A magyar törvények közé becikkelyezett *pragmatica sanctio* törvényeiben nem csupán az szerepel, hogy a legfőbb hatalmat a HABSBERG-család egy tagja gyakorolja és támadás esetén a birodalom valamennyi országa köteles közösen szembeszállni a támadóval, hanem azt is, hogy Magyarország szabad és független ország.⁷

Ettől eltérő volt a kiegyezés osztrák értelmezése, mely szerint a HABSBERG-birodalom két — történelmileg, gazdaságilag és társadalmilag — eltérő fejlődési utat bejáró tartománycsoportból áll, ezért ezen tartománycsoportok egyes ügyeket önállóan intézik.

E két nézetet tükrözte a dualista államalakulat kétféle elnevezése.

- A magyar felfogást fejezte ki az:
Osztrák-Magyar Monarchia (Österreichisch-Ungarische Monarchia),

- az osztrák felfogás kifejezője pedig az:

Osztrák-Magyar Birodalom (Österreichisch-Ungarisches Reich) volt.

1866-ban az uralkodó még e két kifejezés alternatív használatát rendelte el a dualista államalakulat megnevezéseként. A gyakorlatban azonban az Osztrák-Magyar Monarchia kifejezés terjedt el, mivel az állt közelebb a valósághoz. A magyar fél — különösen a századfordulót követően — az Osztrák-Magyar Monarchia két államból álló szervezetének jelölését a nemzetközi szerződésekben is hangsúlyozni kívánta, ezért többnyire „Az Osztrák-Magyar Monarchia mindkét állama” („die beiden Staaten der Österreichisch-Ungarischen Monarchie”) kifejezés szerepel ezen okmányokban.⁸

Az Osztrák-Magyar Monarchia tehát két ország szövetsége volt, melyben a közösen intézendő ügyeket és az azzal kapcsolatos témákat külön törvénybe foglalták. Mindkét társország rendelkezett kiegészítési törvénnyel, melyet az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság országgyűlése külön-külön magára nézve elfogadott. E két törvény ugyan nem volt egymás tükörfordítása, azonban tartalmukat tekintve tökéletesen azonosak voltak.⁹

Az osztrák fél a „közös ügyek”, a magyar fél pedig a „közös érdekű viszonyok” terminológiát használta. A közös érdekű viszonyok közé tartozó ügyeknek tekintette mindkét országgyűlés a hadügyet, a külügyet és azok finanszírozására szolgáló pénzügyet. Ezen ügycsoportot származtatta a magyar fél *pragmatica sanctio*-ból. A magyar kiegészítési törvény ugyan kiegészült még egy ügykörrel az uralkodói udvartartás témájában is, azonban kizárásos formában. Nevezetesen a magyar törvényhozás azt is fontosnak tartotta törvénybe iktatni, hogy az udvartartás nem része a közös ügyeknek. Az osztrák kiegészítési törvény az udvartartás témáját ezért meg sem említette.¹⁰

A kiegészítést követően alakult ki a „nem közös, de egyetértőleg intézendő ügyek” terminológia. Ezen ügyek közé tartozónak azon témákat tekintették, amelyekben fennállt ugyan az összehangolás érdekeltisége, de az egyezkedés megíúsulása esetén az önálló intézkedés lehetősége is. Ide tartozott a tízévente megújított vám- és kereskedelmi szövetség, a hitelügy, a

gazdasági szerződések külállamokkal, a közvetett adózás, a vasút, a hajózás és a posta, valamint a pénzrendszer és jegybank, továbbá Bosznia-Hercegovina 1878. évi okkupációját, majd 1908. évi annexióját követően a tartomány igazgatása is. Bosznia-Hercegovinát ugyanis az Osztrák-Magyar Monarchia egyik társországaéhoz sem csatolták és nem alkotott önálló harmadik egységet sem, hanem a két társország — a közös pénzügyminiszter által a tartománygyűlés és a szűkkörű belső önkormányzata igénybevételével — együttesen igazgatta a tartományt.¹¹

A rend védelme ebben a rendszerben — mint a közigazgatás speciális része — nem tartozott sem a közös ügyek, sem pedig a nem közös, de egyetértőleg intézendő ügyek közé. A rend védelmét mindkét társország önállóan és a saját országának a területére a saját állampolgáraitra kiterjedően szabályozta. Az Osztrák-Magyar Monarchiába közös állampolgárság nem létezett. A Magyar Királyság alattvalói magyar, az Osztrák Császárság alattvalói pedig osztrák állampolgárok voltak. Emellett létezett — csekély számban — osztrák és magyar kettős állampolgárság is.¹²

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljének a kialakulása ugyan a kiegészéssel vette kezdetét, azonban az előzmények a reformkorig nyúlnak vissza. A reformkorban a municipálisok és a centralisták között elméleti vita zajlott arra vonatkozóan, hogy milyen legyen a jövő magyar közigazgatása. Ebben a vitában a municipálisok arattak győzelmet. Így a közigazgatás részének tekintett rendvédelem fejlődési iránya is ezen elméleti vita eredményeként kristályosodott ki.¹³

A másik tényező, amely befolyásolta a kiegészés utáni magyar közigazgatást és annak részeként a magyar rendvédelmi modell jellegét, az maga a neoabszolutizmus volt. A neoabszolutizmust — a Kárpát-medence lakosságához viszonyítva minden bizonnyal csekély számú kollaboráns, illetve az örökös tartományokból betelepített katonák, hivatalnokok kivételével — a lakosság nem szerette. A neoabszolutizmus nem csupán a magyar ajkúak körében talált elutasítást, hanem a nemzetiségek többségénél is, hiszen a nemzetiségek végső soron ugyanazt

kapták a császári hatalomtól jutalmul, mint a magyarok büntetésül. A neoabszolutizmus lényegi vonásához tartozott a centrális hatalomgyakorlás. Ebből fakadóan a magyar közvélemény a centralizmust a kiegyezéskor elutasította. A magyar államot az önkormányzatiság és a társországtól való függetlenedés szellemében igyekeztek újjászervezni eleink. Ennek szellemében ázárkóztak el a magyar illetékesek az elől az osztrák felvetéstől, hogy a neoabszolutista rendvédelmi testületek Magyarországon állomásozó alakulatait a magyar állam vegye át.¹⁴

A gyakorlatban azonban szükség volt a rendvédelem terén is jó szakemberekre. Őket — bizonyos elvárásokkal, mint például a magyar nyelv határidőhöz kötött elsajátítása — átvette a kiegyezés utáni magyar állam, ez azonban nem jelentette azt, hogy a neoabszolutizmus rendvédelmi szervezetei a kiegyezést követően tovább működhetek a Magyar Királyságban.

Tény azonban, hogy a neoabszolutizmus rendvédelmi testületei — annak ellenére, hogy jeleskedtek a magyar nemzet tagjainak a sanyargatásában — európai színvonalú, hatékony szervezetek voltak. A neoabszolutizmus rendvédelmi testületeinek hatékonysága nem abból állt, hogy önkényuralmi rendszerben működött, hanem abból, hogy e szervezeteket nyugat-európai minták alapján hozták létre és működtették a nyugat-európai tapasztalatok átvételével. A nyugat-európai rendvédelmi modellek szervezetében szakmai tapasztalatainak az átvételére viszont törekedett a magyar állam. A kiegyezéskor nyilvánvalóan a meglévő lehetőségekre támaszkodva volt kialakítható a magyar rendvédelmi struktúra, amely azonban a dualizmus időszakában jelentős változásokon esett át. A magyar rendvédelmi modell részeiben e folyamat eltérő módon és ütemben valósult meg.

A büntetés-végrehajtás terén például a kiegyezéskor a börtönökben foglalkoztatott személyzet vezetőitől elkészöntek. Helyükre az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc honvéd tisztjeit nevezték ki. Az önálló magyar börtönügy szervezete kiépítésének a kezdetén nyugat-európai tanulmányútra küldte a minisztérium a szakterület jeles művelőit. Ezt követően pedig a külföldi impressziók hasznosításával hozták

létre a magyar börtönügy új rendszerét. Ennek részeként újították meg a börtönőri testületet, azaz a fegyőrök szervezetét. Ily módon Európa leghaladóbb szellemű szakmai szabályrendszere és azt megvalósító börtönügyi szervezete jött létre, amelytől azonban jelentősen elmaradt a neoabszolútizmustól örökölt büntetés-végrehajtási intézetrendszer. A dualizmus alatti folyamatos intézményfejlesztési folyamat fejlesztéseként azonban ebből az intézmény struktúrabeli lemaradásból sokat behozott a magyar állam.¹⁵ Hasonló folyamatok mentek végbe a magyar rendvédelem más szakterületein is.

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljét tehát kezdetben az önkormányzatiság dominanciájával kezdték el létrehozni. A központi államhatalomnak közvetlenül alárendelt rendvédelmi testületeket csak ott alakították ki, ahol az önkormányzati felügyelet alatt álló rendvédelmi szervezetek működtetése nyilvánvalóan nem volt célszerű. Emellett — akár önkormányzati, akár a központi államhatalom által közvetlenül felügyelet szervezet kialakításáról volt szó — valamennyi rendvédelmi testületet rendvédelmi szervezetnek tekintettek. Szinte magától értetődő volt az is, hogy a rendvédelem mely szakterületein milyen szervezetek működjenek. A kiegyezés utáni magyar rendvédelmi modellben nem hoztak létre államrendőrség típusú szervezetet. Az Osztrák Császárságban ugyan fennmaradt a neoabszolútizmusból örökölt államrendőrség, a Magyar Királyságban azonban — mivel e testületnek nem volt magyar hagyománya — a neoabszolútizmus államrendőrségének magyarországi szervezeteit úgy szüntették meg, hogy nem hoztak létre helyette magyar szervezetet, legalább is a vizsgált időszak kezdetén.¹⁶

A magyar rendvédelem terrénuma azonban nőtt is egy szakterülettel, nevezetesen a határőrizettel. A határőrizet ugyanis hagyományosan az uralkodói felségjogok körébe tartozott, melyet katonai erővel valósítottak meg. A HABSBURG-birodalom haderején belül — a Török-birodalom irányában — e célból működött a katonai határőrvidék, amely lényegében a Magyar Királyság teljes déli határvonalára kiterjedt. Az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc időszakában azonban a katonai határőrvidék magyarajkú alakulatai döntően

a forradalom mellé álltak. A HABSBURG-hatalom ezért ezen alakulatokat feloszlatta. Így a kiegyezés időszakában — az 1848 előtti állapothoz képest — a katonai határőrvidék már foghíjassá vált. Nem kellett már továbbá tartani az oszmán csapatok betöréseitől sem. Megszűnt tehát az a fenyegetettség, amely a szervezet létrehozásához vezetett.

A szervezet egyébként is a magyar országgyűlésben szinte a létrehozása óta a folyamatos támadások célkeresztjében állt. A katonai határőrvidék magyar földbirtokosai és az érintett vármegyék követelték a jogszerű állapot visszaállítását. Az uralkodók minden esetben el is ismerték a kérés jogosságát, azonban annak teljesítését — a fenyegető török veszélyre hivatkozva — visszautasították. A kiegyezést követően elérkezett az idő a katonai határőrvidék megszüntetésére, a térség és a hatóság visszaintegrálására a magyar közigazgatásba. Ez a folyamat — a közös haderő, illetve az uralkodó beleegyezésével — 1872-ben vette kezdetét és az 1880-as évek második feléig tartott. A térség visszaintegrálásának az elősegítése érdekében külön rendvédelmi testületet is létrehozott a magyar állam Magyar Királyi Vám- és Adóórség elnevezéssel, amely az integráció befejezésével megszűnt, helyét pedig ebben a térségben a Magyar Királyi Pénzügyőrség vette át.¹⁷

A Török-birodalom közvetlen szomszédságának a megszűnése külpolitikai orientáltságú okain túlmenően azonban volt egy másik indítéka is annak, hogy a határőrizet levált a véderő feladatokról és a rendvédelmi teendők részesévé vált.

A technikai forradalom — elsősorban a kontinens nyugati részében — olyan következménnyel is járt, hogy a haditechnika is jelentősen fejlődött. Ebből fakadóan pedig a harcéljárások is módosultak. Elképzelhetlenné vált a modern haditechnikával ellátott csapatok megfelelő erőkoncentrációjának a hiányával úgy a védekező, mint a támadó tevékenység. Az alapelveket Karl von CLAUSEWITZ *A háborúról (Vom Kriege.)* című művében, amely a XIX. század utolsó negyedében magyar nyelven is megjelent.¹⁸ Az országok hadvezetése arra törekedett, hogy minél több a modern haditechnika fegyvereivel felszerelt alakulatot legyenek képesek hadrendbe állítani. A haderő csapatainak

határőrizeti feladatok ellátásába való bevonása viszont ezzel a törekvéssel ellentétes helyzetet teremtett.

A határőrizeti teendők teljesítése érdekében igénybe vett csapatoktól ugyanis — a határőrizeti feladatok eredményes végrehajtása érdekében — a nehézfegyverzetet be kellett vonni, továbbá a személyi állományt apró szervezeti egységekre bontva viszonylag keskeny és hosszan elnyúló területsávban kellett elhelyezni. Ezek a körülmények azonban lényegében megszüntették az érintett csapatok harcértékét. Ennek az elkerülése céljából Nyugat-Európa országaiban a békehatárőrizeti teendőket a haderők átadták a rendvédelmi testületeknek. Az Osztrák-Magyar Monarchiában erre a lépésre — Nyugat-Európához viszonyítva némi késéssel — a kiegyezés utáni haderőreform részeként került sor.

A békehatárőrizet tehát már nem tartozott a haderő feladatkörébe, így azt nem is lehetett a közös ügyek részének tekinteni. A határok őrzésének a teendői a két társország rendvédelmi testületeinek a feladatkörét gyarapította.¹⁹

A dualizmus időszakában többféle rendvédelmi testület vékenykedett a magyar állam rendvédelmi modelljében.

A rendőrségek alkották kezdetben a polgári magyar állam rendvédelmének a gerincét. Néhány kivételtől eltekintve a rendőrségek önkormányzati rendvédelmi testületek voltak. A kiadásukat az önkormányzati költségvetésből fedezték és annak a települési önkormányzatnak az irányítása alatt álltak, amely a szervezetet létrehozta, illetve fenntartotta. Az első állami rendőrség a fővárosi rendőrség volt, melyet 1872-ben ideiglenes jelleggel a belügyminiszter irányítása alá vontak, majd 1881-ben véglegesen államosítottak.²⁰

A magyarországi rendőrségek között 1906-ig a fővárosi rendőrség volt az egyetlen állami rendőrség. Ekkor állították fel az 1903. évi határrendőrségi törvény nyomán a Magyar Királyi Határrendőrséget az ország második állami rendőrségeként.²¹ A történelmi Magyarország harmadik állami rendőrségét a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrséget meglehetősen későn, 1916-ban hozták létre a fiumei határrendőr kapitányság és a fiumei városi rendőrség összevonásával.²²

A polgári magyar közigazgatás kiépítése során a települések rendezéséről szóló többször módosított törvényekben az országgyűlés a községekhez és a törvényhatósági jogú városokhoz telepítette a rendőrhatalósági jogkört. Így a települések váltak jogosulttá a rendőrhatalósági jogaik érvényesítése érdekében rendőri szervezet létrehozására és működtetésére.²³

Az önkormányzati rendőrségek meglehetősen tarka képet mutattak. Valamennyi rendőrség önállóan szabályzattal és egyenruházattal rendelkezett. Kezdetben a bűnvádi eljárás egységes jogi szabályozása is hiányzott. E hiányt volt hivatott pótolni az úgynevezett „Sárga könyv”, amely lényegében ideiglenes bűnvádi eljárás szabály volt. A büntetőeljárást először 1880-ban szabályozták.²⁴

A rendőrök fegyverzete egy rendőrségen belül is eltérő volt, hiszen a fegyvereiket önállóan szerezték be. A dualizmus kori magyar rendőrségek fegyverzete akkor vált többé-kevésbé egységessé, amikor a Magyar Királyi Csendőrségnél rendszerezett forgópisztolyokat Frommer-féle öntöltő pisztolyokra cserélték. Ekkor az egyébként működőképes, kifogástalan állapotban lévő forgópisztolyokat kedvezményes áron felajánlották megvételre a rendőrségek tagjai számára, akik általában éltek is a kedvező beszerzési lehetőséggel.²⁵

A rendőr tisztek — akiket rendőr tisztviselőknak neveztek — képesítési követelménye a közigazgatási tisztviselőkével azonos volt. A rendőr legénység átlag 1/5-e analfabéta volt, ezért a legénység számára csupán szóbeli felkészítést lehetett megvalósítani, illetve képzésük lényegét a jelentős gyakorlattal rendelkező rendőrtársak társaságában eltöltött szolgálatteljesítés során szerzett tapasztalat alkotta.

A fővárosi rendőrség — amely a rendőrségek elit szervezete volt — igyekezett segítséget nyújtani a vidéki rendőrségeknek. Továbbképző tanfolyamaira — amelyek témái általában hazai és külföldi új bűnelkövetési módszerek megismertetéséből és azokra a célszerű rendőri reagálás bemutatásáról szóltak — meghívták a vidéki rendőrségek képviselőit, akik a megszerzett ismereteket multiplikátorként adhatták tovább a saját rendőrségüknek. A fővárosi rendőrségnél 1909. I. 1-én kezdte a működését az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal, amelynek

anyagát kezdetben csupán a fővárosi rendőrök feljegyzései alkották, azonban rövid időn belül több osztályból álló szervezetté nőtte ki magát, melynek az anyagát a vidéki rendőrségek nem csupán használhatták, hanem gyarapíthatták is.²⁶

A hivatás részeként kialakított Bűnügyi- és Rendőrmúzeum sem zárkózott el vidéki témák archíválása és bemutatása elől.²⁷

A fővárosi rendőrség vitathatatlanul hasznos kezdeményezései azonban önmagukban nem voltak képesek megoldani a vidéki rendőrség hatékonyságának a fejlesztését.

Ez a rendőrsi struktúra nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Nem tudta a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken a polgári fejlődéshez szükséges biztonságot kialakítani és fenntartani. Ez az 1870-es évekre egyértelművé vált. A magyar kormányok kezdetben úgy kívánták a helyzetet megoldani, hogy a rendfenntartás tekintetében a legrosszabb helyzetbe került vármegyecsoportok élére teljhatalommal felruházott királyi biztosokat neveztek ki. Ilyen volt gr. RÁDAY Gedeon is, akit a délvidéki vármegyék közbiztonságának a helyreállításával bíztak meg. A királyi biztosok — így gr. RÁDAY Gedeon is — drákói módszerekkel ugyan, de rendet tettek a rájuk bízott ország részben. Amint azonban a feladatukat teljesítve távoztak, az anarchia rövid időn belül visszarendeződött.²⁸ Ekkor került előtérbe a csendőség létrehozásának a gondolata.

A Magyar Királyi Csendőrség létrehozása azonban nem jelentette azt, hogy a vidéki településeken működő valamennyi rendőrség automatikusan megszűnt volna. Számos településen tovább működött az önkormányzati rendőrség a magyar csendőség létrehozása után is egészen a magyar rendőrségek államosításáig.²⁹

Vitathatatlan, hogy a nagyobb városok rendőrségei jobban megállták a helyüket, mivel a működtetésükre erőteljesebb pénzügyi források álltak rendelkezésre. Összességében azonban a rendőrségek messze elmaradtak az 1881-ben felállított Magyar Királyi Csendőrségtől. Az önkormányzati rendőrségek széttagoltsága mellett a bűnüldözési képességüket negatívan befolyásolta, hogy csak a település határáig volt illetékességük, továbbá a működésük nem volt ellenálló a helyi notabilitások

befolyásával szemben. A virilizmus elve szerint működő önkormányzatok eleve nagyobb beleszólást biztosítottak a legnagyobb adófizetők számára a városi ügyek intézésébe, így a városi rendőrség működtetésébe is. Emellett pedig a rendőrtisztviselők sem jelentettek kivételt a többi önkormányzati tisztviselővel kapcsolatosan kialakult eljárás alól. A tisztviselőkkel ugyanis általában meghatározott időre szóló szerződést kötött a település, illetve hatévente újraválasztották őket. Mindkét esetben lényegében a helyi notabilitások akarata érvényesülhetett a tisztviselők foglalkoztatását illetően. Emellett pedig az önkormányzati tisztviselők számára a szerződésükben rögzített járandóságok általában jóval mérsékeltebb volt, mint amit a központi államhatalom biztosított a közvetlen irányítás alatt álló szervezetek személyi állománya tagjainak a számára.³⁰

Mindez arra sarkalta a rendőr tisztviselőket (tisztteket), hogy mozgalmat indítsanak az önkormányzati rendőrségek államosítása céljából. A vidéki rendőrségek gondjainak orvoslása érdekében 1886-ban a rendőrkapitányi kongresszust szerveztek. A kongresszus hatására került be a törvényhatóságokról és a községekről szóló új törvényi szabályozásba, hogy a rendőrkapitányokat „élethossziglan” (nyugdíjjig) nevezzék ki.³¹

Ez a lépés azonban önmagában nem oldotta meg a vidéki rendőrségek gondjait. 1893-ban újabb kongresszust szerveztek, mely memorandumot juttatott el a miniszterelnökhöz a vidéki rendőrségek államosítása tárgyában. A rendőrtisztviselők szervezetet is létrehozta a Magyar Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete (MROE) elnevezéssel a rendőrségek államosításának az elősegítése érdekében. A szakmailag indokolt államosítási igényt a MROE kedvező politikai légkörben tűzte zászlajára. A dualizmus időszaka ugyanis a magyar közigazgatás centralizációjának a korszaka volt, bár a dualizmus kori centralizáció mértéke messze elmaradt a későbbi korokétól.

Minden esetre a kormányok a rendőrség államosítását összegegyeztethetőnek tartották a közigazgatás fejlesztésének az irányultságával. Az önkormányzatok pedig nem tiltakoztak az államosítás ideája ellen, mivel a városukban úgy maradhatott fenn a rendőség, hogy a testület fenntartásának egyébként teteemes költségei nem terhelték a település költségeit.

1912-ben a készülő új városi törvény kapcsán az országgyűlés felkérte a belügyminisztert arra, hogy két év múlva terjesszen be törvényjavaslatot a rendőrségek államosítására. A tárcánál külön osztályt hoztak létre a téma feldolgozására, a törvényjavaslat előkészítésére. A törvényi indítványt az országgyűlés elé is terjesztették 2014-ben, amely azt átdolgozás céljából visszaküldte. Újabb megvitatásra azonban már nem nyílt lehetőség, mivel kitört az I. világháború.³²

A Magyar Királyságban a dualizmus időszakában, legalább is annak egy részében működött még egy rendőrség, a Mezőrendőrség. E testületet 1840-ben törvény létrehozásával állították fel a mezei lopások és rongálások megelőzése és elhárítása céljából. A testület azonban az idők folyamán eljelentéktelenedett, különösen a Magyar Királyi Csendőrség létrehozását követően. Végül a XIX. század végén átalakították. A mezőrendőrségből hozták létre a mezőőrséget.

A mezőrendőrség abból a szempontból is érdekes, hogy ezen testületet létrehozó törvény kapcsán került be a nyelvújítással létrejött rendőr és rendőrség szavaink a magyar törvénytárba. Maga a rendőr szó először MÁRTON József nyelvész 1823-ban kiadott magyar, latin és német nyelvű lexikonában bukkant fel a „Polizei, Landreiter” fordításaként. Ezt követte FOGARASI István 1833-ban publikált „*Deák-magyar műszókönyv.*”-ében a rendőr szó. Ezt követően kiadott szótárakban pedig már rendszeresen előfordult a rendőr szó, amely 1840-ben került be a Corpus Juris-ba.³³

A közigazgatási centralizáció útján megvalósuló hatékonyság növelésére irányuló fejlesztés a dualizmuskori államfejlődés jellemző vonása. Ebbe a tendenciába illeszkedett a Magyar Királyi Csendőrség létrehozása és működtetése is.

A Magyar Királyi Csendőrséget 1881-ben hozták létre. A magyarországi csendőrs testület létrehozásáig azonban a csendőrség intézménye meglehetősen hosszú és kacsringós utat járt be. A csendőrség francia indíttatású intézmény. Eredetileg a francia haderőn belüli olyan íjász alakulat volt, melynek a hivatását a haderőn belüli rend fenntartása alkotta. Fokozatosan — a polgári lakosság kérésére — terjesztették ki a hatáskörét a pol-

gári lakosságra a hadművelési területeken túlra, majd békeidőben is a teljes Francia Királyság területére a városok kivételével. A testület neve eredetileg Maréchaussée (Márizsosszé) volt, melyet röviddel a „nagy francia forradalom” kitörését megelőzően változtattak csendőrségre. A forradalom időszakában ugyan a csendőséget is megszüntették sok más intézményhez hasonlóan, azonban hamar kiderült, hogy a szervezetre szükség van, ezért azt visszaállították. A testületet BUONAPARTE Napóleon modernizálta.³⁴

Európában úgy terjedt el, hogy a Napóleon-i császárság vonzáskörébe került országok által importált francia közigazgatási minta részeként állítottak fel csendőrségeket. Napóleon bukását követően pedig — mivel a testület kiváló hatásfokkal működött — e csendőrségeket megtartották, sőt azokban az országokban is bevezették a csendőséget, ahol korábban ilyen szervezet nem működött. A XIX. század a csendőség diadalszázada volt, mivel Európa valamennyi országában létrehozták e szervezetet.³⁵

Magyarországra a csendőség intézménye osztrák közvetítéssel érkezett annak ellenére, hogy a reformkorban a főrendi ház már kezdeményezte magyar csendőség létrehozását, melynek érdekében gyűjtést is indított. A magyar csendőség létrehozásának a gondolata azonban nem találkozott az uralkodó egyetértésével, így a kezdeményezés elhalt.³⁶

A csendőséget a HABSBURG-birodalomban először — hagyományosan az Osztrák Császársághoz tartozó — Lombardiában állították fel, mivel BUONAPARTE Napóleon uralkodása alatt a tartomány a Francia Császárság vazallus államává vált. A HABSBURGok azonban — miután a tartomány Napóleon bukása után ismét a fennhatóságuk alá került — a lombardiai csendőséget nem szüntették meg, hanem a testület kiváló eredményeire való tekintettel tovább működtették. A lombardiai csendőség vált a HABSBURG-birodalom neoabszolutista rendszere csendőségének a mintájává. A HABSBURG-hatalom a neoabszolutizmus birodalmi rendvédelmi szervezetként a teljes vidéki területre kiterjedően hozta létre és működtette a csendőséget, melynek hatáskörét a katonai közigazgatás alatt álló ha-

tárörvidékre is kiterjesztette. Az 1849. III. 4-én oktrojált össz-birodalmi alkotmányban már szerepelt, hogy „... a birodalom belső biztonságának az őrzése birodalmi ügy.”³⁷

Ennek a szellemében hozták létre a vidékre kiterjedően az osztrák császári birodalmi csendőrséget, a városokra kiterjedően pedig az osztrák császári birodalmi rendőrséget a HABSBURG-birodalom teljes területén.³⁸

A kiegyezéssel ugyan megszűnt a csendőrség a Kárpát-medencében, ám a HABSBURG-birodalmi csendőrség magyarországi alakulatainak a felszámolása tárgyában az uralkodó által 1867. III. 23-án kibocsájtott és báró WENCKHEIM Béla belügyminiszter által ellenjegyzett rendeletben már szerepel a csendőrség elnevezés.³⁹ Ebből fakadóan nyilvánvalóan nem lehet elfogadni REKTOR Béla „*A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.*” című könyvének 14. oldalán szereplő azon véleményyt,⁴⁰ hogy a csendőr szavunk először valószínűleg 1873-ban bukkant fel jogszabálysövegeinkben az 1873/XXI. törvényekben.⁴¹ Az azonban valószínűsíthető, hogy a csendőr kifejezés a nyelvújításból fakadóan a BARCZI-ORSZÁGH-féle „*A magyar nyelv értelmező szótára*” című többkötetes szótárban leírtak szerint 1834 körül keletkezhetett.⁴² Annyi azonban bizonyos, hogy a neoabszolutizmus időszakában a „zsendár” (gendarmerie) kifejezés terjedt el a köznyelvben. A csendőr szavunk a csend és az őr — közte az őr a magyar nyelv legrégebbi szógyökei közé tartozó szógyök — összevonásával jött létre.

A magyarországi HABSBURG császári csendőr alakulatok megszüntetése ellenére azonban Erdélyben és Horvátországban mégis fennmaradt egy-egy csendőr ezred a közös haderő kötelékében. Ezen ezredeket a magyar kormány 1876-ban vette át. Az erdélyi csendőr ezred vált a Magyar Királyi Csendőrség megszervezésének a kiinduló pontjává. TISZA Kálmán jutott arra a gondolatra, hogy a gyenge magyar közbiztonság megerősítése érdekében létre kell hozni a Magyar Királyi Csendőrséget, hiszen a csendőrség intézménye valamennyi európai országban bevált. E testület típus vidéken a rendet Európa-szerte megteremtette és eredményesen fenntartotta. Először a magyar illetékeseket győzte meg elgondolása helyességéről, majd a közös minisztertanáccsal — annak ellenére, hogy a rendvédelmi

ügyekben az nem rendelkezett kompetenciával — is véleményeztette álláspontját, ahol az uralkodó egyetértését is elnyerte. Végül pedig a magyar országgyűlés törvénybe iktatta a magyar csendőrség létrehozását, — miután a kormányfő biztosította a honatyákat arról, hogy az új magyar rendvédelmi testület nem fog a néhai császári birodalmi csendőrség politikai rendőrség jellegű tevékenységéhez hasonló feladatokat teljesíteni — melyet az uralkodó 1881. II. 14-én szentesített. Ez a nap vált 1933-tól a testület napjává.⁴³

A Magyar Királyi Csendőrség lényegében a vidék rendőrsége volt, bár hatósági jogkörrel nem rendelkezett. A testületi tagok rendőr közegként teljesítettek szolgálatot. A csendőrség köteles volt a közigazgatás megkereséseinek eleget tenni, ha azok összhangban álltak a vonatkozó törvényekben foglaltakkal.⁴⁴

A csendőrséget bő évtizede leforgása alatt építették ki több lépcsőben. Kezdetben a hiányzó legénységi állományt kiváló minőségű honvédekkel pótolták, mindaddig, amikor már meg tudták valósítani a teljes legénységi állomány hivatásos altisztekkel való feltöltését. A csendőr legénység a honvédség altiszti karának a jellegével bírt. A csendőr legénységgel szemben felvételi elvárás volt a mai fogalmaink szerinti egészséges szellemi és fizikai állapot mellett az ép testalkat, az elemi iskolai végzettség és a sorkatonai szolgálat eredményes letöltése, valamint a bűnügyileg fertőzetlen családi környezet és nemzethű szemlélet, továbbá a nőtlen vagy gyermektelen özvegy családi állapot. A tisztekkel szemben a Ludovikai Akadémia elvégzése volt a testülethez kerülés előfeltétele. A Magyar Királyi Csendőrségbe kizárólag magyar honos, büntetlen előéletű, fiatal férfiakat vettek fel. A tiszti kar tagjai számára a szakmáim felkészítést az elméleti és gyakorlati közigazgatási szakvizsga keretei között valósították meg a próbaidő (gyakornoki idő) alatt. Ennek során a leendő csendőr tiszt egyrészt megismerkedhetett a majdani beosztottjai által teljesítendő feladatok végrehajtásának a teendőivel, továbbá az előtte álló parancsnoki és kiképzési teendők lényegével, valamint e tevékenységet meghatározó jogszabályi környezettel, továbbá a magyar szellemi alkotóműhe-

lyek azon tevékenységeivel, amelyek eredményei hasznosíthatóak lehettek a várható szolgálati feladatai ellátása során. A csendőr tisztek első beosztása döntően valamilyen alacsony szintű tiszti parancsnoki hely helyettesi beosztása volt. A legénységi állománynak a próbaidő alatt kellett eredményesen elvégeznie a járőrtársi tanfolyamot, majd ezt követően szolgálatot teljesítenie. Amennyiben az előjárói elégedettek voltak a teljesítményével, akkor véglegesítették a próbacsendőrt a testületnél. Valamennyi csendőrnek el kellett végeznie a későbbiek során a járőrvezetői tanfolyamot. A legkiválóbbak pedig bejuthattak az őrs-parancsnoki tanfolyamra, melynek eredményes elvégzése során őrs-parancsnok helyettesi, majd őrs-parancsnoki beosztásba helyezték őket.⁴⁵

A rendszer lényege az volt, hogy az állami iskolai végzettségekre alapozó és egymásra épülő szakmai tanfolyamok rendszere által legyen megvalósítható a szakmai karrier, amely egyben biztosította a személyi állomány naprakész felkészültségét. Ezt az állapotot eredményesen egészítette, hogy napirend szerinti foglalkozás keretében a legénységi állomány naponta foglalkozott szakmai témákkal, általában a *Csendőrségi Lapok*ban megjelentetett belügyi és közrendvédelmi, vagy a rendvédelem valamely más területét érintő olyan típushelyzetek elméleti megoldásával, amely a csendőr járőr szintjén előfordulhatott.

A személyi állomány felkészültsége és tenni akarása volt a záloga a testület kiváló eredményeinek. Ezen eredmények eléréséhez hozzájárult az egységes ruházat, fegyverzet, szervezet és irányítás. A testület szervezeti felépítése ötlépcsős volt (őrs, szakasz-parancsnokság, szár-parancsnokság, kerület-parancsnokság és végül csendőr felügyelőség). A kerület-parancsnokságok rendelkeztek egy-egy pót-szárnyal is, amelyeknek nem volt működési területük. A pót-szárnyak végezték a végrehajtó szolgálat eredményes ellátásához szükséges háttértevékenységet (személyzeti munka, gazdálkodás, továbbképzés stb.). A felügyelőség közvetlen alárendeltségébe tartoztak továbbá a központi szervezetek. Pótlóidomító telep, központi anyagraktár, kiképzőbázis stb.. A testület személyi állományának 5 %-a tartozott a tisztek, újabb 5 %-a a háttértevékenységet megvalósítók közé (gazdászok stb.) 90 %-a pedig a végrehajtó szolgálatot

látta el. Az őrök voltak a végrehajtó szolgálat színtere, a legénység ott teljesített szolgálatot. Az őrök létszáma általában 6 és 20 fő közötti volt. Emellett ideiglenes és állandó jelleggel különítményeket is létrehozott ott, ahol különösen indokolt volt a nagyobb létszámú csendőri jelenlét. A csendőrség diszlokációja is a permanens változás állapotába jutott, mivel szinte minden település arra törekedett, hogy náluk is legyen csendőr őr. Az őrök telepítését a domborzat, a növénytakaró, illetve a közlekedési infrastruktúra, a lakosság létszáma, elhelyezkedése és összetétele, továbbá a bűnügyi fertőzöttség figyelembe vételével alakították. A testület létszámát azonban nem gyarapították a lakossági igényeknek megfelelően, így az esetek többségében a meglévő létszámot osztották el több őr között. Ebből fakadóan pedig nem csupán a nagyobb létszámú őrök száma mérséklődött erőteljesen, hanem idővel a parancsnokságok számát is növelni kellett, mivel egyes őrök túlzottan távolra kerültek a parancsnokságuktól. Az eredetileg 6 csendőr kerületből álló szervezetet a XX. század elején 9 kerületre kívánták növelni, amelyből azonban az I. világháborúig csupán 2 új kerületet hoztak létre, ezért a testület 8 kerülettel működött 1914-ben. A 8 kerület alárendeltségében (kerületszékhelyek: Kolozsvár, Szeged, Budapest, Kassán, Pozsonyban, Székesfehérvár, Brassón és Debrecenben) összesen 57 szárny, a szárnyak alárendeltségében pedig 136 szakasz, végül pedig a szakasz-parancsnokságok alá 2001 őr tartozott, amely szervezeti egységekben összesen 11 628 fő csendőr teljesített az utolsó békeévben. Ez a csendőrségi struktúra 65 vármegye területére terjedt ki. Az I. világháború alatt pedig a szervezetfejlesztés szóba sem jöhetett.⁴⁶

Már a dualizmus időszakában kialakult a csendőrségen és a rendőrségeken — mint két fő tartópilléren — nyugvó rendvédelmi struktúra. E két meghatározó szervezet mellett azonban más testületek is tevékenykedtek a korabeli magyar rendvédelemben.

A Magyar Királyi Pénzügyőrséget a kiegyezéskor hozták létre a Császári Birodalmi Pénzügyőrség magyarországi szervezeteinek a kiváltása céljából. A Magyar Királyi Pénzügyőrség a pénzügyi tárca irányítása alatt állt és működési területe lefedte

a történelmi Magyarország teljes területét. A pénzügyőrség szó is a testület létrehozása kapcsán bukkant fel első ízben a magyar jogszabályok szövegében.⁴⁷

A dualizmus időszakában a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium alárendeltségében 19 szakhatóság működött, bár nem volt jelen valamennyi szakhatóság valamennyi vármegyében. A pénzügyi tárca hatóságainak középszintű irányítási teendőit a vármegyénként szervezett pénzügyigazgatóságok végezték. A pénzügyigazgatóságokat az 1872. évvel kezdődően állították fel és a századfordulóra a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken már szinte minden vármegyében működtek. A pénzügyigazgatóságok komplex szervezetek voltak, amelyek nem csupán a helyi pénzügyi szakhatóságok irányítását végezték, hanem a helyi közigazgatás pénzügyi felügyeletét is ellátták. Hatáskörük kiterjedt a vármegyében elterülő törvényhatósági jogú városokra is. A főváros külön pénzügyigazgatósággal rendelkezett. A pénzügyigazgatóságokban a pénzügyi szakemberek mellett megtalálhatóak voltak azon magyar pénzügyi hatóságoknak a tisztjei, amely pénzügyi szervezetek az adott vármegyében működtek.⁴⁸

A Magyar Királyi Pénzügyőrség valamennyi vármegyében tevékenykedett, valamennyi pénzügyigazgatóságban jelen voltak a pénzügyőr tiszték. A pénzügyőrség diszlokációja tekintetében a vármegyék kerületét biztosi kerületekre osztották, melyek élén a testület tisztjei álltak. A biztosi kerületek irányították a működési területükre telepített pénzügyőr szakaszokat. A szakaszok voltak a konkrét pénzügyőr munka színterei. A szakaszokban teljesített szolgálatot a pénzügyőr legénység, a szakaszokon szolgálatot teljesítő pénzügyőrök létszáma a kisebb létszámú csendőr őrsökhöz volt hasonló. Egy-egy pénzügyőr szakasz hatósági területe több településre is kiterjedt.⁴⁹

A Magyar Királyi Pénzügyőrség egységes fegyverzettel, ruházattal, szervezettel, szolgálati szabállyal rendelkezett, a pénzügyőrök pedig egységes szakmai felkészítésben és továbbképzésben részesültek. A pénzügyőrség volt a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium egyetlen fegyveres szervezete, amely a dualizmus teljes időszakában működött. A pénzügyőrség sze-

mélyi állománya — mivel a központi államhatalmat megtestesítő kormány közvetlen irányítása alatt állt — az állami alkalmazottakra vonatkozó szabályok szerinti ellátásban részesült.⁵⁰

A Magyar Királyi Pénzügyőrség a pénzügyi hierarchiába és a polgári magyar állam rendvédelmi modelljébe egyaránt jól illeszkedő, hatékony szervezet volt.

A fegyőrök szervezete — mint a korabeli büntetés-végrehajtási testület — a lakosság döntő többségével ugyan nem került közvetlen kapcsolatba, mégis fontos és nélkülözhetetlen rendvédelmi feladatkört teljesített a szabadságvesztéssel járó büntetések szakszerű megvalósítása által.⁵¹

A fegyőr testület a Magyar Királyi Igazságügyminisztérium hatáskörébe tartozott. A testületet büntetés-végrehajtási intézetenként szervezték meg és irányították. A szervezet működtetésének a szabályozása, fegyverzete, öltözeke azonban egységes volt. A testület személyi állományának az ellátása pedig az állami alkalmazottak ellátási rendszerének a részét képezte.⁵²

A büntetőtörvénykönyv négyféle szabadságvesztéssel járó büntetésfajta tartalmazott. Ezek voltak a fegyház, államfogház, börtön és a fogház. E mellett pedig — a kihágási törvényben foglaltak alapján — létezett még az elzárás is. A fegyház büntetést országos fegyintézetben, az államfogház büntetést országos fogházban, a börtönbüntetést kerületi börtönben, a fogházbüntetést törvényszéki, vagy járásbírósi fogházban, az elzárás büntetést pedig bírósági fogházban valósították meg.⁵³

A határőrizet a magyar rendvédelem integráns részévé vált ugyan a dualizmus időszakában, azonban a határőrizeti feladatok ellátására külön határőrizeti szervezetet eleink nem hoztak létre kezdetben. A határőrizet klasszikus hármas tagolású feladatrendszerének a végrehajtására, azaz a határvonal őrzésére, a határforgalom ellenőrzésére és a határrend betartatására a magyar szervezetek határmenti részszervezeti egységei közül azokat kérték fel, amelyek alapfeladatai többé-kevésbé harmonizáltak az adott határőrizeti teendők ellátásával. Mindez azonban csupán a magyar-román és a magyar-szerb határon volt szükséges, mivel az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság közötti határvonalat bárki, bármikor és bárhol szabadon átléphetette. A

két társország közötti utas- és áruforgalom ellenőrzése nem létezett.⁵⁴

Kezdetben a két útlevelköteles határszakasz határvonalának az őrzése kizárólag a Magyar Királyi Pénzügyőrség vámhatárvonallal rendelkező szakaszaira hárult. E pénzügyőr szakaszok a határvonal őrzési teendőiket a pénzügyőrségi alapfeladataik ellátása mellett valósították meg. A kiegyezést követően a pénzügyőrség ezen szakaszai jelentették a magyar határőrizetbe bevont legjelentősebb erőt. A határforgalom ellenőrzését a közeli városok rendőrségeinek a személyi állományából kikülönített néhány fős csoportok valósították meg. A határrend betartatásának a teendőit pedig a vámhatárvonal menti járások kikülönített határmenti szolgabírói kirendeltségei látták el.⁵⁵

Először a határvonal őrzésének a megerősítésére került sor 1891-ben, amikor a Magyar Királyi Csendőrség vámhatárvonallal rendelkező őrseit is bevonták a határőrizeti teendők ellátásába. A csendőrség ezen őrsei is — a pénzügyőrségi szakaszokhoz hasonlóan — a csendőrségi alapfeladataik ellátása mellett végezték a határvonal őrzési teendőiket. Mindkét testület személyi állományának határőrizeti teendőket is ellátó tagjai határőrizeti pótlékban is részesültek. A határszéli csendőrséget több ízben fejlesztették, a legerőteljesebb formában 1912-ben, amikor a szervezetbe olyan elemeket is beiktattak — az OLÁH Sándor által vezetett csendőr tiszti delegációnak az örökös tartományokban és Bosznia-Hercegovinában tett tanulmányútján tapasztaltakról készített tanulmány jelentésében foglaltak alapján —, amelyeket a testület más részeinél nem alkalmaztak.⁵⁶

1906-ban létrehozták a Magyar Királyi Határrendőrséget, amely a polgári magyar állam időszakában az első olyan rendvédelmi testület volt, amelynek az alapfeladatát a határőrizet alkotta. A határőrizet triászából azonban csak a határrend betartatását végezte, mely teendőket a határmenti szolgabírói kirendeltségektől vette át. Emellett a határrendőrség látta el a határforgalom ellenőrzésének a teendőit is, melyet a határmenti városi rendőrségek kikülönített csoportjaitól vett át, bár a kishatárforgalom ellenőrzésébe a belügyminiszter bevonta a határszéli csendőrséget is. A határvonal őrzését azonban továbbra is

a vámhatárvonallal rendelkező pénzügyőr szakaszok és a határ-széli csendőrség végezte. A határrendőrség feladatkörébe tartoztak továbbá a társ rendvédelmi testületek által megvalósított részhatárőrizeti feladatok koordinálása, valamint szükség esetén a határmenti önkormányzati rendvédelmi erők bevonása a határőrizetbe.⁵⁷

A Magyar Királyi Koronaőrség, a Magyar Királyi Nemesi Testőrség és a Magyar Királyi Darabont Testőrség, továbbá a Magyar Királyi Képviselőházi őrség is a polgári magyar állam rendvédelmi modelljének a részeként működtek. Közrendvédelmi és bűnügyi feladatokat ugyan — a fegyőrökhöz hasonlóan — nem láttak el, azonban a közjogi méltóságok, a törvényhozó testület, illetve a magyar állam szimbólumainak az őrzése által közvetlenül hozzájárultak a közbiztonság megvalósításához, a nemzeti szuverenitás kinyilvánításához.

A koronaőrség és a nemesi testőrség tekintélyes múlttal rendelkező szervezetek voltak, amelyeket a neoabszolútizmus során felszámoltak ugyan, azonban a kiegyezés kapcsán újjászerveztek. A darabont testőrséget osztrák minta alapján hozták létre 1904-ben. E szervezet lényegében palotaőrség volt, feladatát alapvetően a Budai Királyi Vár őrzése alkotta. A nemesi testőrség az uralkodó személyét őrizte. A Magyar Királyságban e testület felelt *Ferenc József* biztonságáért. Emellett az uralkodót — osztrák császári minőségében — még három testőrség védelmezte. Valamennyi testőrség a főudvarmester felügyelete alá tartozott. Viszonylag későn, a TISZA István elleni sikertelen merénylet nyomán hozták létre a képviselőházi őrséget, amely az országgyűlés épületében és a közvetlen környezetében volt hivatott a rend fenntartására. A képviselőházi őrség az országgyűlés elnökének a felügyelete alá tartozott. A koronaőrség pedig az uralkodó és az országgyűlés egyetértésével felkért két koronaőr kompetenciájába tartozó szervezetként működött. A koronaőrök személyét törvénybe iktatták, tisztségük a legmagasabb közjogi méltóságok közé tartozott. Mivel mindhárom szervezet személyi állományának a tagjai személyükben katonának minősültek, ezért valamennyien az állami alkalmazottakra vonatkozó

ellátási rendszerben részesültek. Ily módon számos szállal fűződtek ugyan a Magyar Királyi Honvédséghez, a honvédségnek azonban utasítási jogköre e szervezetek irányában nem volt.⁵⁸

Nem lehet szó nélkül hagyni azt a manapság elterjedt tévhitet, hogy a korona és a koronázási jelvények őrzése, valamint a koronaórság a Magyar Királyi Honvédséghez tartozott volna. Ez a vélekedés nem felel meg a történelmi valóságnak. Ugyanis valamennyi katonailag szervezett őrtestület személyi állománynak a tagjai, — mivel személyükben katonának minősültek — a honvédelmi tárca kompetenciájába tartozott. Ez azonban nem jelentette azt, hogy az érintett szervezet felett is diszponált volna a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium. A koronaőr testület felett az irányítási jogkör egyértelműen a két koronaőr kompetenciájába tartozott. A koronaórság személyi utánpótlásának is — mivel a testületi feladatkör alapvetően díszelgő jellegű volt — a bázisát a Magyar Királyi Honvédség alkotta. Másutt ilyen jellegű felkészültséggel rendelkezőkre nem számíthatott a koronaórság. Az is tény, hogy a testület működéséhez szükséges tárgyi feltételeket (ruházat, fegyverzet stb.) a honvédség hadtápszolgálatára bízta. Ez azonban nem jelentette azt, hogy rendelkezett is azok felett. Könnyű belátni, hogy csekély létszámú szervezetek esetében — mint például a testórság, koronaórság, vagy a képviselőházi őrség — dőreség lett volna önálló hadtápszervezetet létrehozni. Inkább rábízta a gazdálkodási teendőket arra a már meglévő szervezetre, amelynek az alapfeladatai leginkább harmonizáltak e testületek eredményes működéséhez szükséges gazdálkodási teendőkkel.

Összességében a magyar rendvédelmi modellben átstrukturálódási folyamat zajlott, melynek során az önkormányzati dominanciától haladtak a centralizáció irányába, a polgári fegyveres őrtestület típusú szervezetek túlsúlya felől a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek többségi modellje felé. Az I. világháború kitörésekor e folyamat még nem fejeződött be. A modell kiépülése és a kialakuló módosulási folyamatok egyaránt a nemzeti érdekeknek való hathatósabb megfelelést ösztönözték. A kiegyezéskor az idegen elnyomó HABSBURG-hatalom elleni hathatós védekezési reflexeként megvalósított rendvédelmi rendszer konkrét elméleti gyökerei a reformkorig nyúltak

vissza. Ebből fakadóan egyértelmű volt a decentralizált és az önkormányzatiságra hagyatkozó rendvédelmi modell kialakítása, pedig az önkényuralmi rendvédelemnek a központosításból fakadó előnyei kézzelfoghatóak voltak, azokat azonban elhomályosították a nemzetellenes állami terror cselekményei.

A dualizmus időszakában azonban felszínre kerültek az önkormányzati orientáltságú rendvédelmi modell hátrányai. Ezen hátrányok kiküszöbölése érdekében pedig — szintén a nemzeti érdekeknek megfelelően — a centralizáció által nyújtotta lehetőségeket igyekeztek kiaknázni. Ez a változás hosszas folyamat formájában zajlott le több lépcsőben.

A hátország rendvédelme az I. világháború során sajátosan alakult, mivel a háború elhúzódó időszaka megnövekedett rendvédelmi teendőinek az ellátására a magyar állam felkészületlen, vagy csupán részlegesen felkészült volt. Magyarország olyan rendvédelmi modellel lépett be a háborúba, amelynek a hatékonyabbá tétele folyamata még nem fejeződött be és a háborúból fakadó rendvédelmi teendők ellátására alkalmas szerkezetmódosításokra való felkészülést is nélkülözte a modell.

Az utolsó békeévben a Magyar Királyságban 282 870 km²-nyi területre kiterjedően, csaknem 18 264 532 főnyi lakos körében összesen 8 rendvédelmi testület — a rendőrségeket egy testületként kezelve — tartotta fenn a rendet kielégítő határfokkal. E testületek voltak a:

- Magyar Királyi Csendőrség 1881 — (12 000 fő, 36,6%)
katonailag szervezett fegyveres őrtestület;
- magyar rendőrségek 1867 — (12 000 fő, 36,6%)
polgári fegyveres őrtestület;
- Magyar Királyi Pénzügyőrség 1867 — (5 500 fő, 16,77%)
polgári fegyveres őrtestület;
- fegyőrök 1870 — (3 000 fő, 9,15%)
polgári fegyveres őrtestület;
- Magyar Királyi Képviselőházi Őrség 1912 — (78 fő, 0,25%)
katonailag szervezett fegyveres őrtestület;
- Magyar Királyi Koronaőrség 1867 — (58 fő, 0,19%)
katonailag szervezett fegyveres őrtestület;

- Magyar Királyi Nemesi Testőrség 1867 — és Magyar Királyi Darabont Testőrség 1904 — (a két testőrség 142 fő, 0,44%) katonailag szervezett fegyveres őrtestületek.

Összesen 32 778 fő, amelyből 20 500 fő (37,46%) tartozott a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek és 12 278 fő (62,56%) a polgári fegyveres őrtestületek személyi állományához. Az állami rendőrségeket leszámítva pedig az önkormányzatok irányítása alá mintegy 9 000 fő rendőr tartozott a teljes létszám 27,46 %-a.⁵⁹

Egyértelmű a kiegyezés időpontjához viszonyított arányeltolódás a katonailag szervezett fegyveres őrtestületbe tartozó személyi állomány javára, amely döntően a Magyar Királyi Csendőrség felállításából fakadóan jött létre. A kiegyezéskor — a még szerény létszámú rendvédelmi modellen belül — az önkormányzati kompetenciába tartozó rendvédelmi testületek személyi állományának az aránya 57,75 % volt. Hasonló volt a helyzet a polgári fegyveres rendvédelmi testületek és a katonailag szervezett fegyveres rendvédelmi testületek aránya tekintében is. A kiegyezéskor a magyar rendvédelmi modellen belül a polgári fegyveres őrtestületek személyi állományának a modellben tevékenykedő valamennyi testület tagjához viszonyított aránya 98,65 % volt. Ezzel szemben az utolsó békeévben ez az arány 62,56%-ra módosult. Értelemszerűen a fennmaradó létszám a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek személyi állománya körébe tartozott.⁶⁰

A magyar rendvédelmi modell háborús körülmények közötti alkalmasságának a jogi feltételrendszerét az 1912. évi kivételes hatalomról szóló törvény fogalmazta meg. Az osztrák birodalomban már jóval korábban és több törvényben szabályozták a kivételes hatalom témáját a háború előtt utoljára 1913-ban. A Magyar Királyságban a közös haderő többszöri sürgetése nyomán 1912-ben hozta létre az országgyűlés a kivételes hatalomról szóló törvényt.⁶¹

A kivételes hatalom gyakorlására vonatkozóan Európaszerte törvényeket alkottak ebben az időben. Ezen jogszabályok lényege arra vonatkozott, hogy a polgárok szabadságjogait korlátozzák, illetve a központi hatalomgyakorlás jogosultságait ki-

szélesítsék, továbbá az erőforrások háborús igénybevételi lehetőségének a nehézségeit felszámolják a megvívandó harc eredményessé tétele érdekében. A kivételes hatalom gyakorlása szabályozásának kétféle típusa alakult ki. A német minta szerint a kivételes hatalmat a haderő gyakorolta, a brit minta szerint pedig a kormány. Az Osztrák-Magyar Monarchia Osztrák Császárságában a német mintát követték, a Magyar Királyságban pedig a brit mintát. Ennek következtében a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken a rendvédelmi testületek — a hadművelleti területek kivételével — nem kerültek a haderő fennhatósága alá háború időszakában sem.⁶²

Biztosítva volt tehát, hogy a magyar rendvédelmi testületek a háború során is magyar irányítás alatt maradtak. Rendelkezésre álltak a működéshez szükséges jogi keretek, melynek csupán az alapját alkotta a kivételes hatalomról szóló törvény, mivel a részletek számos alacsonyabb szintű jogszabály keretében formálódtak.

A Magyar Királyságban a kormány — eltérően az Osztrák Császárságtól — nem csupán a kivételes hatalom egyes területeinek a megvalósítása érdekében kért fel kormánybiztosokat, hanem a közös haderő felső vezetésével való érintkezés céljából is. A magyar kormány ily módon fenntartotta magának a döntés jogát a Magyar Királyság területén a véderő alakulatainak a felvonulása, élelmezése kapcsán felmerülő hadiszolgáltatások teljesítését illetően. Az Osztrák Császársággal ellentétben — ahol a rendeleti kormányzásra történő áttérésből fakadóan a törvényhozás működését felfüggesztették, az esküdtbírók tevékenységét szűkítették, így a politikai jellegű ügyek tárgyalása a katonai bíróságokhoz került — a Magyar Királyságban csupán a katonai témájú bűnügyek tartoztak a hadbírókhoz.

Az Osztrák Császárságban a hadiüzemek felügyeletét a Háborús Felügyelő Hivatal végezte, ezzel szemben a Magyar Királyságban e feladatkört a kormány megbízottjai látták el. A hadi utánpótlás biztosítása céljából az ipari üzemekben és a mezőgazdasági birtokokon 1 560 000 főt foglalkoztattak az Osztrák-Magyar Monarchia gazdaságában. E munkástömeg Magyarországon dolgozó része felett a magyar kormány diszpónt. Ezzel szemben a közös haderő az Osztrák Császárságban

tartományfőnöki hatásköröket is átvett. Magyarországon ehhez hasonló átruházásra nem került sor.

1915-ben a magyar kormány a Magyar Királyságot illetően elhárította a Hadsereg-főparancsnokság azon elképzelését, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia határai mentén határvédelmi térségeket alakítsanak ki. 1916-ban a Hadsereg-főparancsnokság ugyan létrehozta a hátszági katonai karhatalmi alakulatokat, ezeknek a Magyarországon állomásozó csapatait azonban a magyar kormány a Magyar Királyi Csendőrség alárendeltségébe helyezte. A magyar kormány 1918. II. 10-én határozott arról, hogy a magyarországi karhatalmi erőket a kormány felügyelete alatt álló egységes vezetés alá helyezi. A 1918 márciusi döntés alapján 1918 májusában felállított katonai rendőrség — melynek alapfeladata a katonai objektumok és hadiüzemek rendeltetésszerű használatának a biztosítása volt — szükség esetén a magyar rendvédelmi testületek tevékenységét is támogathatta. Az I. világháború rendfenntartásának ebbe az összképébe illeszkedik a magyar rendvédelmi testületek felügyeletének a témája.⁶³

A Magyar Királyságban tehát a háború időszakában a magyar vezetés alatt maradt a rend védelme. A gondok nem a rendvédelmi testületek feletti kompetencia témájában keletkeztek. A jogi természetű felkészülés azonban koránt sem bizonyult elégségesnek. A 32 778 fő összlétszámú magyar rendvédelmi testületek közül nyilvánvalóan nem lehetett bevonni a közrendvédelmi feladatok ellátásába a büntetés-végrehajtási testületek tagjait, a testőrsegeket, a koronaőrseget és a képviselőházi őrséget, továbbá a rendőrsegeket is csupán részlegesen lehetett ilyen jellegű feladatok ellátására igénybe venni. A fennmaradó mintegy 24 000 fő — azaz 12 000 fő csendőr és 12 fő rendőr — közül pedig a többnyire szedett-vedett fegyverzettel, kiképzettséggel és polgári stílusú vezetéssel működő rendőrsegek alkalmatlanok voltak csapaterős karhatalmi feladatok ellátására. Békeidőszakban ezek a testületek a rendszeresített létszámukkal a rendet fenn tudták tartani, bár a karhatalmi feladatok teljesítésére egyedül alkalmas Magyar Királyi Csendőrség is — a nagy területen kislétszámú szervezeti egységekre bontott diszlokációjából fakadóan — csupán a nem túl jelentős létszámot igénylő

karhatalmi feladatok ellátására volt alkalmas. Nagyobb létszámot igénylő karhatalmi feladatok ellátására a haderő kijelölt csapatai voltak hivatottak békeidőben is.⁶⁴

A magyar rendvédelem két pillértestülete közül a mérsékeltőbb képességekkel rendelkező rendőrség átszervezés előtt állt. A rendvédelem élcsapatát alkotó a Magyar Királyi Csendőrségre hárult az ország területének és lakosságának nagyobb részén a rend fenntartása. A két pillértestület létszámát azonban jelentősen megritkították a behívások, illetve a frontszolgálatra az önkéntes jelentkezések. A Magyar Királyi Csendőrség létszámát emellett tovább apasztotta a tábori csendőri szolgálat ellátási kötelezettsége is. A csendőrök a haderőben általában alegységparancsnoki beosztások (szakasz- és század-parancsnok) tekintetében közkedveltek voltak, mivel a felkészültségükből és az életmódjukból fakadóan szellemileg és fizikailag is kiválóan el tudták látni ezen beosztásokat. A csökkent létszámú csendőrök és rendőrök száma pedig már kevésnek bizonyult a háború miatt megnövekedett rendvédelmi feladatok ellátására. Utánpótlás pedig nem érkezett, mivel a szolgálatra alkalmas lakoságot a frontokra irányították.⁶⁵

Ezen a helyzeten az sem változtatott lényegesen, hogy 1914. IX. 16-án létrehozták a polgári őrséget, amelynek az alapfeladata a rendvédelmi szervezetek támogatása volt. A polgárőrség szabályzatát az egész országra kiterjedően egységesen alapították meg. A polgárőrök karszalaggal és saját maguk által beszerzett fegyverrel látták el szolgálatukat. A polgárőrség nem volt hatóság, szolgálatát az önkormányzati utasításoknak megfelelően látta el. Lényegében a csendőrség és a rendőrség segédcsapataként működött.⁶⁶

Az összeomlás időszakában — az elégtelen létszámú csendőrség és rendőrségek mellett — számos milícia jellegű fegyveres testület létesült, nem ritkán lokális jelleggel. A magyarországi tanácsköztársaság kikiáltását követően valamennyi rendvédelmi szervezetet a Vörös Őrségbe integrálták. A tanács hatalom bukását követően pedig a megtépázott csendőrségre és rendőrségekre szállt vissza a rendvédelmi teendők ellátása. A tiszti különítmények és a szerveződő Nemzeti Hadsereg

ugyanis elsősorban karhatalmi teendőket láttak el, illetve a tanácsköztársasági tisztségviselőket igyekeztek elfogni, nem ritkán velük leszámolni.⁶⁷

A polgári magyar állam rendvédelme a dualizmus időszakában jelentős változásokon esett át és jelentős átszervezés előtt állt az I. világháború kitörésekor. Hiányos képességei és szűkös létszáma ellenére is — nagy nehézségek árán, de — fenntartotta a rendet, az összeomlás éveiben azonban már a rend védelme meghaladta a lehetőségeit. A polgári magyar állam illetékesei azonban tanultak a korabeli magyar rendvédelem tapasztalataiból és a tanács hatalom bukását követően a tapasztalatokat igyekeztek hasznosítani a polgári magyar rendvédelmi modell reorganizációjára, illetve fejlesztése során.⁶⁸

Összességében elmondható, hogy a dualizmus kori polgári magyar rendvédelem nem, vagy csupán részlegesen volt felkészülve a háborús rendvédelemre. Ez az állítás azonban nem egyformán igaz a korabeli magyar rendvédelem valamennyi észak-területére. A határőrizet terén ugyanis az átállás jól előkészített volt.

Mivel a dualizmus kori Magyar Királyságban a határőrizet lényegében csupán a vámhatárokon, azaz a magyar-román és a magyar-szerb határon folyt, ahol Magyarország határai egybeestek az Osztrák-Magyar Monarchia külső határaival, ezért a katonai határőrizetre való áttérés tervezése is erre a határszakaszra korlátozódott. Az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság közös határán nem volt valószínűsíthető harcselekmény. A magyar-román és a magyar-szerb határvonalakon azonban fennállt a lehetősége a fegyveres konfliktusoknak, vagy a határmenti térségek hadművelési területté válásának. Ebből fakadóan pedig a közös haderő illetékesei már békeidőben elkészítették a katonai határőrizetre való áttérés terveit. A katonai határőrizet kivitelezésére a mozgósítások kezdetétől a haderőnek a határvonalra való felvonulásaig került sor. Ezt követően már nem határőrizetről, hanem határvédelemről lehetett szó, illetve a véderő valamilyen támadó vagy védekező műveleteiről.⁶⁹

Békeidőszakban a magyar határőrizet vezető testülete a Magyar Királyi Határrendőrség volt, háborúban azonban a határszéli csendőrség jutott vezető szerephez.⁷⁰

Az Osztrák-Magyar Monarchiában a hadműveleti irányokat felosztották a hadtest-parancsnokságok között. Ebből fakadóan a román és a szerb határszakaszon a katonai konfrontációt előkészítő katonai határőrizetre vonatkozó terveket a területileg illetékes hadtest-parancsnokságok vezérkari osztályai dolgozták ki. A magyar rendvédelmi testületeknek a határőrizetben résztvevő helyi szervezeteinek képviselőivel a helyszínen egyeztettek a tervekben foglaltakat 1912-ben a területileg illetékes hadtest-parancsnokságok vezérkari osztályainak a képviselői.⁷¹

A katonai határőrizetre való áttérés időszakában a határmenti térségben élő hadköteleseknek nem az ország belsejében felállított bevonuló központokba kellett utazniuk, hanem a határmenti csendőr őrsőkön kellett jelentkezniük. Fegyvereiket, felszerelésüket a határszéli csendőr őrsőkön tárolták, illetve amit lehetett azt otthoni tárolásra kiadták a bevonulásra tervezett személyeknek. Ők a bevonulásukkal a csendőr őrs-parancsnokok alárendeltségébe kerültek, akik a haderőnek a határra való felvonulásáig a határőrizetet irányították, azt követően pedig a határra felvonult tisztjei vették át az irányítást. A határmenti pénzügyőr szakaszok személyi állományát mozgósításkor népfőlkelői állományba helyezték, ők is a területileg illetékes csendőr őrs-parancsnoknak az alárendeltségébe kerültek. Az érintett pénzügyőr szakaszoknál kizárólag 30 év alatti nőtlen pénzügyőrök teljesíthettek szolgálatot, akiknek a fegyverzetét és öltözékét folyamatosan kifogástalan állapotban kellett tartani. Az érintett pénzügyőrök számára — a határszéli csendőrség személyi állományához hasonlóan — a haderő rendszeresen továbbképző tanfolyamokat szervezett, amelyeken a megjelenésük kötelező volt.⁷²

A határszéli csendőr őrsök épületeit a katonai határőrizetre történő áttérés előkészületi teendőinek a részeként kibővítették és futóárkokkal, valamint lőállásokkal vették körül, melyeket - drótkadályokkal is megerősítettek. Az őrsök környezetében a rendszeresített személyi lőfegyverek hatásos lőtávolságán belül

a kilövést zavaró növényzetet kiirtották. Az őrsök számára — mivel az ország ezen távoli vidékeit még nem látták el telefonvonalakkal, illetve távíró készülékekkel — a haderő úgynevezett optikai távjelző készülékeket biztosított, melyek lehetővé tették az őrsök között a folyamatos összeköttetést. E készülékek kezelésére pedig az érintett személyi állomány számára tanfolyamot szerveztek.⁷³

A katonai határőrizetre történő áttérés időszakában is alapvetően járőrözéssel valósult meg a határvonal őrzése, azonban a békeidőszaktól jelentősen eltérő körülmények között. A közlekedési infrastruktúra és a csapatok elhelyezésére alkalmas műtárgyak őrzésére úgynevezett vonalszakasz és műtárgy őrségeket hoztak létre, melyekhez tartalékerőt is rendeltek az esetleges támadások alkalmával igénybe vehető megerősítések céljából. A két fős járőrök helyett 6-12 fős járőröket vezényeltek, amelyeknek már nem a csempészek elfogása volt a feladata, hanem az ellenséges erők járőrei az ország területére való behatolásának megakadályozása. Emellett a magyar járőröknek törekedniük kellett az ellenséges területre települt katonai erők felderítésére, tevékenységüknek már sokkal kevésbé szabott háttért a határvonal, mint békeidőszakban. Alapelv volt, hogy a járőrök tagjai között lehetőleg legyen mindenhol egy fő, aki a helyi terepet jól ismeri.⁷⁴

A katonai határőrizetre azonban az Osztrák Császársággal közös határvonalon — ahol a jelenlegi ukrán és lengyel térségből indított orosz csapatok behatolása valósult meg a Kárpát-medencében — nem került sor, mert ebben a térségben békeidőszakban sem létezett magyar határőrizet. Az 1916. évi román hátbátamadás kapcsán pedig szintén nem került sor a katonai határőrizetre való átállásra, mivel a román hátbátamadás váratlanul érte az Osztrák-Magyar Monarchiát, így annak kivédésére nem is tettek lépéseket.

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljének dualizmuskori időszaka a magyarországi tanácsköztársaság létrejöttével zárult és annak bukásával kezdődött a modell második időszaka.

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljének második időszaka lényegében megegyezett ugyan a dualizmuskorival, azonban voltak eltérések is.

A második periódus első éveire a tisztí különítmények tevékenysége nyomta rá a bélyegét. A tanácsköztársaság utáni közhangulatot a biztonságot mindenáron érzés jellemezte. Ennek volt az egyik válfaja a tisztí különítmények működése, melyek a tanács hatalom tisztségviselőit igyekeztek felkutatni és felelősségre vonni. A rendszer konszolidációjával azonban a különítményeket az állam vezetése belesimította a fegyveres szervezetekbe. A rendszer konszolidációjának az előrehaladtával a rend fenntartásának a funkciói fokozatosan visszakérültek a magyar rendvédelmi testületekhez.

A trianoni békediktátumig a romjaiból újjáépítkező dualizmuskori rendvédelmi testületek látták el az ország rendvédelmét nehéz körülmények között. A megszállt területeken a megszálló csapatok általában lefegyverezték a magyar rendvédelmi testületeket és a megszálló hadseregeknek rendelték alá.⁷⁵ Volt, ahol már a trianoni békediktátumot megelőzően hozzáfogtak a megszálló ország rendvédelmi szervezeteinek a kiépítéséhez. A megszálló csapatokra jellemző volt a magyarellenesség,⁷⁶ továbbá azon térségekről, amelyekről úgy gondolták, hogy nem csatolják az országukhoz, igyekeztek a mozgítható értékeket elszállítani. E téren a román haderő járt az élen.⁷⁷

A magyarországi tanácsköztársaság bukását követően a dualizmuskori rendvédelmi rendszer újjászervezésével valószínűsítették meg a rend fenntartását. Az első és talán a legfontosabb módosítást a magyarországi rendőrségek államosítása képezte.⁷⁸ Az államosítási folyamat 1919 novemberében kezdődött és 1921 augusztusában fejeződött be. Az államosítási folyamat előtt elkezdődött a rendőrök tanács hatalom alatt tanúsított magatartásának az elbírálása igazolási eljárás formájában. A fővárosi rendőrség ekkor mintegy 3 400 főnyi személyzetéből 111 főellen indítottak eljárást, közülük 50 fő esetében — a személyi állomány 1,77 %-ára kiterjedően — zárult a vizsgálat elbocsájtással. Hasonlóak voltak az arányok a többi rendvédelmi testületnél is.⁷⁹

Magyar Királyi Állami Rendőrség elnevezéssel kezdte el tevékenységét az államosított rendőrség. Melynek hatósági területe a városok működési területére terjedt ki. Az államosítás során mintának tekintették a fővárosi rendőrséget. A kormányzó 1920. X. 23-án fogadta a megújult rendőrség díszelgését. Ezt követően rendezték a testületnél a státuszokat, fizetéseket stb., ily módon a testület működése is stabilizálódott, bár addig is — megfeszített munka során ugyan, de — komoly eredményeket ért el a tanács hatalom nyomán megtépázott közbiztonság helyreállítása terén. 1920 novemberében a rendőrség fegyverezte le a Britaniás különítményt.⁸⁰

A rendőrségnek — amellet, hogy folyt az államosítási folyamat — több kihívással is szembesülnie kellett. Egyrészt a tanács hatalom időszakában elkövetett tettek következményei elől menekülni próbálókat kellett felderíteni és ügyeiket kinyomozni, továbbá fel kellett lépnie a különítményesek túlkapásai ellen, valamint vissza kellett szorítani a háborús állapotok következményeként létrejött és a közellátást veszélyeztető cselekményeket, a közbiztonságot rontó magatartásokat és tetteket. A rendőrség ezen feladatait eredményesen megoldotta. Az 1920-as évek első felében pedig megvalósításra kerültek a testület szervezetmódosítási teendői, illetve a szakmai felkészítés modernizációja.

A rendőrség Budapest javára túlsúlyos volt ugyan, azonban a trianoni békediktátum által szabott határokon belüli többi városokhoz képest a főváros túlsúlya is vitathatatlan volt. A rendőrség személyi állományának megközelítőleg 1/4-e teljesített szolgálatot a fővárosban.

Az államosított rendőrség élén elviekben a főkapitány állt volna, ám a frankhamisítási ügybe keveredése miatt ezt a tisztséget sohasem töltötték be és a főkapitányság is csupán fantomszervezet volt, mivel a főkapitányságra senkit sem helyeztek. A főkapitányság helyett a testületet a Magyar Királyi Belügyminisztérium Rendőri Osztálya vezette. Az ország városaiban pedig városi kapitányságok működtek. A városi kapitányságok és a Magyar Királyi Belügyminisztérium között pedig hét rendőrfőkapitányság állt. E főkapitányságok hatósági területe meggyezett a Magyar Királyi Csendőrség kerületeinek a működési

területeivel, illetve a Magyar Királyi Honvédség vegyesdandárjainak a területeivel. Egy-egy főkapitányság alá a működési területén található városok kapitányságai tartoztak. Budapest önálló főkapitányságot alkotott, alárendeltségébe pedig a kerületi kapitányságok tartoztak.

Az 1930-as évek elején technikai és szervezeti modernizáláson esett át a magyar rendvédelem. Ekkor a vidéki főkapitányságokat összevonták egy főkapitányságba. Így két főkapitányság maradt, nevezetesen a budapesti és — az ugyancsak budapesti elhelyezésű — vidéki főkapitányság.

A területvisszacsatolások nyomán ez a szervezet fennmaradt, azonban a kapitányságok száma gyarapodott a visszatért városok számának megfelelően. A területvisszacsatolások nyomán 89 vidéki kapitányság működött Magyarországon.⁸¹

Az államosított rendőrségen belül számos specializáció valósult meg. E specializációk működése számára teret biztosító szervezeti keretek egy része az aktuális bűnügyi helyzetre nyújtott válasz eredményei voltak, melyeket a helyzet normalizációjával általában visszafejlesztettek ugyan, de a szakterületet ellátó szervezeti elem megmaradt. Más rendőrségi szervezetfejlesztések a technika, a tudomány és az életmód változásaiból fakadó új törvénysértő magatartási formák kezelése érdekében jöttek létre. Ezek a szervezeti egységek viszonylag stabil fejlesztési folyamat eredményeként működtek és gyarapodtak. 1921-ben állították fel a fővárosi rendőrség kerékpáros osztályát, 1926-ban pedig a közlekedési rendőrséget, továbbá több lépcsőben fejlesztették a detektívtestületet. 1922-ben jelent meg az államosított rendőrség új szolgálati szabályzata. Az 1920-as években elkezdődött a szervezet motorizációja, helyszínelő, rabszállító és csapatszállító gépkocsik rendszeresítésével. 1929-ben felállították a bűnügyi rádióállomást. 1930-ban létrehozták a Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóságot (KEOKH). 1934-ben megalakult a rendőrség karhatalmi zászlóalja budapesti hatáskörrel. 1936-ban felállították a budapesti főkapitányság szervezetében a közlekedésrendészeti bíróságot. 1939-ben — mivel a Magyar Királyi Folyamőrséget beolvasz-

tották a Magyar Királyi Honvédségbe Honvéd Folyamerők elnevezéssel — a vízirendészeti teendők elvégzése céljából felállították a Magyar Királyi Rendőrség révkapitányságait.⁸²

A Magyar Királyi Rendőrség szervezetében — a speciális szakmai feladatok eredményes ellátása érdekében — további speciális szervezeti elemek voltak a határszéli rendőri kirendeltségek, a határforgalom ellenőrzése céljából. A területvisszacsatolások nyomán határmenti kirendeltségek is működtek, bár — elsősorban a kihatárforgalom ellenőrzése céljából — a határőrizeti szervezet is működtetett határátkelőhelyeket. Kárpátalja visszatérését követően pedig a helyi speciális rendőri feladatok eredményes teljesítése érdekében Határvidéki Rendőrkapitányságot hoztak létre Ungvár székhellyel, amely 7 határvidéki rendőri kirendeltséget irányított.

Az államosítás nyomán kialakuló konszolidált szervezeti reformok következményeként a rendőrség fokozatosan felzárkózott a Magyar Királyi Csendőrség mellé, bár a csendőrség a polgári magyar állam időszakában mindvégig megtartotta vezető szerepét.

A *Magyar Királyi Csendőrség* ott és úgy folytatta a tevékenységét, ahol a magyarországi tanácsköztársaság hatalomra jutásakor abbahagyta, bár a tanács hatalom működése nyomán a körülmények egyértelműen kedvezőtlenebbé váltak. A csendőrség továbbra is katonailag szervezett fegyveres őrtestület maradt. Diszlokációja, — bár a két világháború között permanensen változott, főleg az őrök tekintetében — elsősorban a szervezeti felépítése kisebb módosításoktól eltekintve a dualizmus korinak felelt meg.⁸³

A terület elcsatolásokat követően 1927-ben a trianoni országhatárok között a Magyar Királyi Csendőrség 7 csendőr kerületi parancsnoksággal működött, amelynek az alárendeltségébe 30 osztály tartozott, az osztályok pedig 93 szárnyat, míg a szárnyak 209 szakaszt irányítottak. A csendőrségi szolgálatteljesítés színterét továbbra is az őrök alkották, összesen 853 őrsel.⁸⁴

A csendőrségre is — a rendőrséghez hasonlóan — a specializáció volt jellemző a két világháború közötti időszakban annak ellenére, hogy a személyi állomány továbbra is homogén

maradt, azaz nem bomlott őrsemélyzetre és detektívtestületre. Létrejött azonban az országúti forgalomra kiterjedően a közlekedési csendőrség, majd a vasúti-, később pedig a légi csendőrség⁸⁵, végül pedig a vízi csendőrség csírái is.⁸⁶ A háború alatt felállították — a II. világháború során keletkezett tapasztalatok nyomán — a csendőr karhatalmi zászlóaljat 1942-ben az elleneséges diverzáns cselekedetek felszámolása érdekében. A testület tekintetében — az első éveket leszámítva — ez a szervezet volt az egyetlen, ahol sorozott személyi állományt is foglalkoztattak. 1930-ban létrehozták a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságát, amely a csendőr kerületeknél kialakított nyomozó szervezeti egységek szakmai felügyeletét látta el. A nyomozásokat azonban továbbra is az őrök végezték. Az egyre differenciáltabbá váló csendőri szolgálatteljesítésben azonban a csendőr tisztikar továbbra sem vehetett részt. Az ő feladatuk alapvetően az irányítás és a képzés maradt.⁸⁷

A Magyar Királyi Csendőrség kettős alárendeltségét ugyan a trianoni békediktátum előírásai miatt fel kellett számolni, azonban a belügyi tárca nyílt irányítása mellett személyügyi témákban rejtetten továbbra is fennmarad a honvédelmi tárca kompetenciája 1938-ig. Ezt követően pedig — a Bled-i egyezményt követően — visszatért az eredeti állapot.

A Magyar Királyi Csendőrség élén a csendőrfelügyelőség állt a csendőrfelügyelő vezetésével. A Magyar Királyi Csendőrség országos szervezetei voltak:

- Szabályzatszerkesztő és Tanulmányi Bizottság;
- Csendőrségi Felszerelési- és Anyagraktár;
- Híradó-parancsnokság;
- Központi Közlekedési-parancsnokság;
- Központi Nyomozó-parancsnokság;
- Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal;
- Csendőrtiszti Tanfolyam;
- Nagyváradi Csendőrs Tanosztály;
- Galántai Csendőrs Zászlóalj;
- Kiskunhalasi Lovas Kiképző-parancsnokság.

A csendőrség szervezete a visszacsatolások nyomán 1942-ben 10 csendőr kerületből állt. A kerületek alárendeltségébe 35 osztály (a két világháború között a Magyar Királyi Csendőrség

parancsnoksági szintjei már nem három hanem négy szintűek voltak), 93 szárny- és 173 szakasz-parancsnokság tartozott 22 000 fő személyi állománnyal, a szolgálatteljesítés helyszínei pedig — a dualizmuskorival azonosan — az őrsök voltak, ahol 1 295 őrsön mintegy 22 000 fő csendőr teljesített szolgálatot.⁸⁸ A csendőr kerület-parancsnokságok is rendelkeztek közvetlen alakulatokkal, mint például a nyomozó alosztályok stb. Az alsóbb szintű parancsnokságoknak közvetlen szakalegységei már nem voltak, azonban az átlagos bűnügyi helyzettől lényegesen eltérő térségekben továbbra is működtek csendőr különítmények.

A testület tevékenységét a két világháború közötti időszakban is lényegében járőrözéssel valósította meg.⁸⁹ A testület szolgálati tevékenységét a bűncselekménynek megelőzésére koncentráltta, amely jelentős mértékben hozzájárult a legendás 90% körüli bűnfelderítési mutatóinak a kialakulásához.

A testület modernizációja a két világháború közötti időszakban vette kezdetét. Kezdetben a közlekedési csendőrséget szerelték fel gépjárművekkel, melynek a gépkocsitípus váltására is sor került. A bűnügyi szolgálatot is ellátták gépjárművekkel, illetve a karhatalmi zászlóaljat is felszerelték csapatszállító gépkocsikkal, valamint az olasz gyártmányú Ansaldo-típusú könnyű harcokcsikkal.⁹⁰

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljének két fő pillérestülete a két világháború között is a csendőrség és a rendőrség maradt. Mindkét testület a területvisszacsatolásokig 12 000 fővel, azt követően pedig 18 000 (rendőrség), illetve 22 000 fővel (csendőrség) látta el szolgálatát. Ezen belül a tiszti kar aránya mindkét testületnél a teljes személyi állománynak megközelítőleg 5 %-a, míg a testület működéséhez nélkülözhetetlen háttérfeladatokat ellátó gazdászok stb. létszáma is a teljes személyi állomány 5 %-át alkotta. Mindkét testületnél tehát a teljes személyi állomány mintegy 90 %-a látott el valamilyen konkrét rendvédelmi feladatot.

A személyi állomány felkészítése tekintetében a két világháború közötti időszakban a rendőrség lényegében behozta a lemaradását. A két testület képzési rendszere — bár nem teljesen megegyező tartalommal ugyan, de — többé-kevésbé azonos

időtartamú felkészítési tanfolyamokból állt. Nevezetesen a legénységi állomány esetében mintegy egyéves alaptanfolyam elvégzését követően osztották be a csendőröket, illetve a rendőröket szolgálatba. Általában 10 éven belül kellett a legénység tagjainak elvégezniük a járőrvezetői tanfolyamot, végül pedig a legkiválóbbakat beiskolázták a hathónapos — csendőrségnél őr-s-parancsnoki, a rendőrségnél ezt a képzési szintet másképp nevezték — tanfolyamra. A különböző szaktevékenységek, mint például a vízirendészet, közlekedési rendészet stb. betöltéséhez általában 1/4 éves időtartamú tanfolyamokat szerveztek. A leendő csendőr- és rendőrtisztek továbbra is a Ludovika Akadémia, illetve a tudományegyetem állam- és jogtudományi kar diplomájával vehettek részt a közigazgatás elméleti és gyakorlati szakvizsgarendszerében. A rendőrség esetében azonban — lényegében a tiszti karhoz soroltan — jelen volt még egy közbülső állománykategória nevezetesen a detektívek és az őrszolgálati felügyelők, akinek az állami iskolai végzettségbeli képzési követelménye az érettségi volt.⁹¹

Mindkét testület valamennyi állománykategória számára a testületben való véglegesítés követelményei közé tartozott a próbaidő, illetve gyakornoki idő eredményes teljesítése, melynek az időtartama többszöri módosítást követően mintegy 3 év volt. Ez alatt az idő alatt kellett a választott hivatáshoz szükséges elméleti és gyakorlati ismereteket megszerezniük, melyet az előírt tanfolyamok elvégzését követő eredményes vizsgákkal bizonyítottak. A tanfolyamok tartalma természetesen testületenként és személyi állomány kategóriánként eltérő tartalmú volt.⁹²

Ez az összességében 24 000, majd a területvisszacsatolásokot követően mintegy 40 000 fő alkotta a két világháború közötti magyarországi rendvédelemnek a gerincét. Jól felkészített, a szükséges felszereléssel a kor színvonalán megfelelően ellátott, az európai gyakorlattal harmonizáló jogi szabályok szerint tevékenykedő személyi állomány volt. A két rendvédelmi testület egymással és a társ rendvédelmi testületekkel, illetve a közigazgatási szervekkel jogszabályokban rögzített példamutató együttműködést valósított meg, amely nem kis mértékben járult hozzá a közrend és a közbiztonság megerősödéséhez.⁹³

A Magyar Királyi Pénzügyőrség a magyarországi tanács-hatalom bukását követően a dualizmuskori feladatkörével és szervezetével azonosan végezte tevékenységét a trianoni békediktátum által megcsonkított Magyarországon, majd a visszatért területeken. A harmincas évek elején — amikor a magyar rendvédelmi szervezeteket modernizálták, a Magyar Királyi Csendőrséghez hasonlóan — a Magyar Királyi Pénzügyőrségnél is kialakították a testületi nyomozó szolgálatot. E szolgálat szervezeti keretét olyan újonnan létrehozott pénzügyőr szakaszok alkották, amelyek feladatkörét a nyomozás képezte, a hatósági területük pedig számos biztosi területre kiterjedt.⁹⁴

A magyar börtönügy szervezete a két világháború között is a büntetés-végrehajtási intézetenként működő fegyőr testület volt a trianoni békediktátum határai közé szorított Magyar Királyságban. A fegyőrök feladatrendszere, szervezete kisebb módosításoktól eltekintve lényegében azonos volt a dualizmuskoriéval, bár a magyar büntetés-végrehajtási intézetek száma lényegesen lecsökkent az elcsatolt területeken fekvő büntetés-végrehajtási intézmények elvesztése miatt.⁹⁵

A Magyar Királyi Képviselőházi Őrség változatlan feladatkörrel és szervezettel az országház épületében és közvetlen környezetére kiterjedő területi hatállyal az országgyűlés elnökének a felügyeletével látta el továbbra is a teendőit.

A Magyar Királyi Koronaőrség is a dualizmuskori feladatrendszerével és szervezetével működött a két világháború közötti időszakban. 1929-ben az országgyűlés törvényt alkotott a „Szent Korona és a hozzá tartozó drágaságok gondviseléséről”. Ezt megelőzően a törvényhozás utoljára 1790-ben hozott törvényt a koronaőrzéssel kapcsolatosan. Az 1928. évi törvénybe beépítették az országgyűlésnek a koronával kapcsolatosan évszázadok alatt kikristályosodott jogait és kötelezettségeit, az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc időszakában és az Osztrák-Magyar Monarchiában attól némileg eltérő módon kialakult miniszterelnöki felelősséget. A törvény meghatározta a koronaőrök és a miniszterelnök közjogi méltóságok viszonyát is. A törvény megállapította az őrzés helyét, az elvárásokat, a koronázási jelvények mozzgatásának és a kulcsok kezelésének a szabályait is. Ezen szabályok szerint valósult meg a

Magyar Szent Korona Őrzése, melynek során a koronaőréség — a dualizmuskori gyakorlatnak megfelelően a koronaőrök felügyeletével végezte teendőit.⁹⁶

A Magyar Királyi Testőrség a Magyar Királyi Nemesi Testőrség és a Magyar Királyi Darabont Testőrség maradványából jött létre 1920-ban. A testőrséget többször átszervezték. Szervezetéhez csatolták a Spanyol Lovasiskolát, majd a területvisszacsatolások kapcsán székely testőr szakaszt is felállítottak, végül pedig a II. világháború időszakában testőr lövész zászlóaljat is létrehoztak, melynek feladata a Budai Vár védelme volt.⁹⁷

A Magyar Királyi Folyamőrség a két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelmi testületei között újonnan felállított szervezet volt. Az Osztrák-Magyar Monarchia haditengerészetének ugyan volt dunai flottillája, ez azonban közös szervezet volt, mivel a haditengerészet is a közös haderő részét alkotta. A megmaradt dunai flottilla hajóit egyébként is át kellett adni az antantnak 1918. XI. 1-én — a 11 bérelt hajótól eltekintve — a Császári és Királyi Dunaflozilla 13 féle hajótípus formájában összesen 72 vízijárművel rendelkezett.⁹⁸

Az 1918. XI. 6-án Budapestre érkező Császári és Királyi Dunaflozilla utoljára úszott a piros-fehér-piros hadilobogó alatt. Ezt követően az osztrákok, a csehek és a morvák kihajózásával egyidőben a maradék hajóállomány hajóin felhúzták a piros-fehér-zöld lobogót. A dunai flottilla apasztása a Pádua-i fegyverszünettel kezdődött. Ekkor 6 monitort kellett átadni az antantnak, azonban a szövetséges erők végül is 5 monitort és 5 őrnaszádot „vettek át” a flottillából a magyar tiltakozás ellenére. A tanács hatalom harctevékenységei nyomán végül is a flottilla hajóállománya 22 úszóegységből állt. A flottilla személyi állománya ekkor 111 fő tisztet és 650 fő legénységet tett ki.⁹⁹

A dunai flottilla számára a kegyelemdőfést a trianoni békediktátum 120. cikke adta. „*A jelen Szerződés életbelépésének időpontjával az összes osztrák-magyar hadihajók - beleértve a tengeralattjárókat is - a Szövetséges és Társult Főhatalmak részére végérvényesen kiszolgáltatottnak jelentetnek ki. A dunai flottillákhoz tartozó minden monitort, torpedóhajót és felfegy-*

verzett vízi járóművet ki kell szolgáltatni a Szövetséges és Társult Főhatalmoknak. Magyarországnak mindamellett jogában áll, hogy a dunai folyamrendőri szolgálat céljaira a jelen Szerződés 138. Cikkében meghatározott Bizottságtól kiválasztandó három felderítő naszádot tartson. A Szövetséges és Társult Főhatalmak felemelhetik ezt a számot abban az esetben, ha azt az említett Bizottság helyszíni szemle alapján elégtelennek ítélné. 121. Cikk. Az alább felsorolt osztrák-magyar segédcirkálókat és segédjáróműveket le”¹⁰⁰

Az 1921 január elején a vezérkar javaslatára a minisztertanács úgy határozott, hogy „A minisztertanács elhatározta, hogy » . . . a nemzeti hadsereget érő megcsonkítást az államrendészeti szervek és fegyveres őrtestületek nagyarányú fejlesztésével fogja ellensúlyozni. . . «”¹⁰¹ A Magyar Királyi Folyamőrséget 1921. III. 1-én állították fel. A testület létrehozásáról jogszabályok is születtek.¹⁰² Az antant a Magyar Királyi Folyamőrség számára 96 tisztet, 1 524 fő legénységet és 1 800 fő fegyver nélküli alkalmazottat, összesen tehát 3 420 főnyi személyzetet engedélyezett. A testület a belügyi tárca irányítása alá tartozott, mivel legális feladatát a vízirendészet alkotta. Rejtetten azonban a honvédelmi tárca felügyelete alatt állt.

A testület élén a budapesti székhelyű révkapitányság állt, amelynek az alárendeltségébe 10 révkapitányság és 10 révki-rendeltség tartozott. Emellett a révkapitányságok alkalmanként révőrségeket is kikülöníthettek. A Magyar Királyi Folyamőrség hatósági területe kiterjedt Magyarország teljes vízborította térségére.¹⁰³

A testületet fokozatosan igyekeztek hadrafogható flottilávává fejleszteni. Erre 1927. III. 31-e után mutatkozott nagyobb esély, amikor az antant Szövetségközi Katonai Ellenőrző Bizottsága a helyszíni ellenőrzését a Magyar Királyság területén megszüntette. Végül a Magyar Királyi Folyamőrséget 1939. I. 25-én kivonták a belügyi tárca felügyelete alól és Magyar Királyi Honvéd Folyamőrök elnevezéssel önálló fegyvernemként a honvédelmi minisztériumhoz helyezték, ahol a honvéd vezérkar főnökének a közvetlen alárendeltségébe került. A vízirendészeti teendők azonban továbbra is a belügyi tárca kompetenciájában

maradtak. 1939-től e teendőket a Magyar Királyi Rendőrség látta el.¹⁰⁴

A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelmének fontos részét alkotta a határőrizet. A korabeli magyar határőrizet egymást követő szervezetei voltak a *Magyar Királyi Vámőrség (1921-1931)*, a *Magyar Királyi Határőrség (1932-1938)* és a *Magyar Királyi Honvéd Határvadászok (1939—)*.¹⁰⁵

Mivel a trianoni békediktátum csupán 35 000 főben állapította meg a Magyar Királyi Honvédség létszámát, ezért a magyar politikai vezetés igyekezett a határ mellé rejtett katonai erőt telepíteni. Az ugyanis nyilvánvaló volt, hogy a csökkentett létszámú és a haditechnikai fejlesztésektől eltiltott Magyar Királyi Honvédség a kisantant államok egyik országának a haderejével szemben sem képes a győzelem reményében szembeszállni. A magyar vezetés azért kívánt a határ közelébe katonai erőt telepíteni, hogy az esetleges ellenséges támadás ütemét legyen mivel mérsékelni. Ezzel lehetett ugyanis elérni, hogy a határközelivé vált ipari göcökben haditermelésre átváltított gyárak gyártásának annyi hadifelszerelést, amellyel a hátszói férfi lakosságot legalább részben fel lehetett szerelni. A mozgósításukkal lehetett volna elérni, hogy az ellenség ne tudja rövid időn belül megszállni a trianoni békediktátum által megcsonkított Magyar Királyság teljes területét. A Magyar politikai vezetés az esetleges fegyveres konfliktust mindenképp diplomáciai útra kívánta terelni mivel az egyértelmű volt, hogy háború esetén csak vesztesek lehetünk. A magyar fél az esetleges fegyveres konfliktus esetén időt kívánt nyerni, hogy a diplomatáink ne a megszállt ország kedvezőtlen pozíciójából legyenek kénytelenek tárgyalni.¹⁰⁶

A magyarországi tanácsköztársaság bukását követően a Nemzeti Hadsereg valósította meg a határőrizetet a demarkációs vonalak mentén, mert más erő erre a célra nem állt rendelkezésre, illetve a határőrizetbe bevonható nem katonai erők összefogása és a határforgalom felügyelete céljából létrehozták a határforgalmi katonai felügyelő (HKF) tisztséget. A tisztséget betöltő tábormok a honvédelmi tárca felügyelete alá tartozott. A trianoni békediktátumot megelőzően a magyar álláspont az volt,

hogy — az erdélyi határszéli csendőrség mintájára — a csendőrségnek kell megvalósítani a határok őrzését. Már akkor felmerült ugyan a katonailag szervezett önálló határőr testület gondolata, azonban a vezérkar elhamarkodottnak ítélte a békeszerződés megkötése előtt ilyen testület létrehozását. A haderőtől a csendőrség vette át a határok őrzését. A csendőség 1920. III. 1-től 1920. III. 31-ig vette át a demarkációs vonalon húzódó határok őrzését. A trianoni békediktátum létrejötte nyomán pedig az 1921. VIII. 25-én felállított Magyar Királyi Vámőrség 1921. IX. 1-vel vette át a csendőségtől a magyar állam határainak az őrzési teendőit.¹⁰⁷

A Magyar Királyi Vámőrség a nyílt szervezetét tekintve a Magyar Királyi Belügyminisztériumhoz tartozott, rejtetten azonban a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium felügyelete alatt állt. A testület szervezeti felépítése négylépcsős volt. A testület élén a vámőr felügyelőség állt. A felügyelőség alárendeltségébe a vámőr kerületek tartoztak, amelyek száma azonos volt a honvéd vegyesdandárokéval és az őrzendő határszakaszuk is megegyezett a honvéd vegyesdandárok határszakaszaival. A 7 vámőr kerület-parancsnokság összesen 54 vámőr szakasz-parancsnokságot irányított. A vámőr szakasz-parancsnokságok alatt pedig 151 vámőr őrs állt. Az őrsök voltak a vámőri szolgálat teljesítésének a színterei. A Magyar Királyi Vámőrség létszáma mintegy 4 000 fő volt. A testület nehézfegyverekkel nem rendelkezett, csupán az objektumok védelmére kapott a testület sorozatlövő fegyvereket. A személyi állomány számára lőfegyverként karabélyt és pisztolyt rendszeresítettek. A testületben katonai erő rejtésére a Szövetségekőzi Katonai Ellenőrző Bizottság magyarországi helyszíni tevékenységének a beszüntetése nyomán kerülhetett sor. Ekkor a Magyar Királyi Honvédség minden harmadik gyalogezredét a testület álcájában rejtették el.¹⁰⁸

A Magyar Királyi Vámőrség és utódszervezetei a határvonalon őrzését és a határforgalom ellenőrzését végezték. A határforgalomból a távolsági határforgalom ellenőrzését a rendőrség határszéli rendőri kirendeltségei valósították meg. A határrend betartatását pedig a határőrizeti szervezetek a társ rendvédelmi

testületek határ mentén disszlokáló alakulataival közösen való-sították meg.¹⁰⁹

A dualizmuskori határőrizeti gyakorlatot tovább haszno-sító metodikát dolgoztak ki a két világháború közötti időszak-ban. Ennek a lényege az volt, hogy a határőризetet nem csupán a határok őrzését megvalósító szervezet végezte, hanem e tevé-kenységet a társ rendvédelmi testületek határmenti alakulataival közösen látták el. A határőrizet többlépcsős volt, amely a határ mentén húzódó általában 10-15 km széles területsávban való-sult meg.

Közvetlenül a határvonal mentén — kezdetben 500 méter, majd 100 méter szélességben — húzódó határsávban kizárólag a mindenkori határőrizeti szervezet végezte a határvonal őrzé-sét. Ez a szervezet kezdetben a Magyar Királyi Vámőrség, majd a Magyar Királyi Határőrség, végül pedig a Magyar Királyi Honvéd Határvadászok voltak. Ennek a sávnak az ország bel-seje felé eső vonalát a határvonallal rendelkező csendőr őrsők őrizték. Ez alkotta a határőrzés második lépcsőjét. Végül pedig a határsáv belső vonalától az ország belseje felé számított mint-egy 10-15 km sávot neveztek határkerületnek. Ebben a terület-sávban a határőrizeti testület a csendőrség, a rendőrség és a pénzügyőrség közösen és önállóan is végeztek határőrizeti te-vékenységet.

A csendőrség általában a személyi forgalmat felügyelte a települések ki- illetve bejáratainál, a forgalmi csomópontokon, a tömegközlekedési eszközök ellenőrzésével. A rendőrség a ha-tármenti városok hatósági területén ellenőrizte az utasforgal-mat, illetve a határállomásokon a távolsági határforgalmat. A határőrizeti testület pedig a kishatárforgalom számára megnyi-tott határátkelőhelyeken felügyelte a határforgalmat. A szoms-zédos országoktól függően és eltérő időszakokban, illetve el-térő megítéléssel ugyan, azonban döntően a trianoni határokon átvezető utak többsége a kishatárforgalom számára nyitott volt, legalább is a nappali órákban. A pénzügyőrség az áruforgalmat ellenőrizte, illetve a kereskedők és ipari tevékenységet folytatók árukészleteit kísérte figyelemmel. A határkerületben ugyanis — a csempészet tekintetében kurrens — árucikkek tartását szabá-

lyozták. A kedvelt csempészárukból a háztartásokban meghatározott mennyiségnél többet nem lehetett tárolni. Az ipari, illetve kereskedelmi célból tárolt ezen árukhoz pedig a teleptulajdonosoknak biztosítaniuk kellett a hatóságok számára a folyamatos hozzáférés és ellenőrzés lehetőségét. A határkerületnek az ország belseje felé eső részét pedig a pénzügyőrség ellenőrizte.

A határsávot és a határkerületet együttesen határővnek nevezték. A határőrizet számára kijelölt területtől függetlenül létezett a honvédelmi határsáv, amelyet a határvédelem szempontjai szerint jelöltek ki. A honvédelmi határsávban — amely részben lefedte a határővet — a Magyar Királyi Honvédség határvédelem érdekében hatósági jogkörök gyakorlására volt jogosult például a közlekedési infrastruktúra fejlesztése terén stb..

A határsávban — a társ rendvédelmi testületek határmenti alakulataival közösen megvalósított — háromlépcsős határőrizet valósult meg. Mindhárom lépcsőben a határsértések várható irányában és idejében több vonalasan vezényeltek járőröket az érintett rendvédelmi testületek.¹¹⁰

A Magyar Királyi Vámőrséget — a testület átkeresztelésével — a Magyar Királyi Határőrség váltotta fel. A határőrség szervezete — amely hasonló volt a vámőrségéhez — 1937-ben 7 kerületből, 24 határbiztosító osztályból és 70 határügyi tisztből (lényegében század-parancsnoki hatáskörrel) és 155 őrsből állt. A határőrség személyi állománya — a vámőrséghez viszonyítva — ugyan derekasan gyarapodott, így 1937-ben 7 314 fő volt, azonban a személyi állomány növekményének a döntő többségét a határvédelmi szolgálatot teljesítők tették ki, a határőrizetben szolgálatot teljesítők létszáma 5 735 fő volt. Mindez azonban a testület fedésében elrejtett honvéd gyalog ezredek nélkül értendő.

A határőrség és a belőle kialakult határvadász testület egyaránt kéttestű szervezetek voltak. Határszolgálatosoknak nevezték a határok őrzését megvalósító szervezeti egységekben szolgálatot teljesítőket. A testület többi — egyre nagyobb számú — személyi állományának megkülönböztető elnevezése nem volt. A határszolgálatosok és a többi — azaz a határvédelmi feladatokat ellátó — személyi állomány egyenruházata, fegyverzete,

személyi felszerelése azonos volt. A kiképzettségük azonban eltérő volt. A határszolgálatosokat a határok őrzésére, a többieket pedig a határok védelmére — azaz az ellenséges fegyveres támadás elleni harcra készítették fel. Ennek megfelelően a határszolgálatosok számára csak személyi fegyvert és az objektumok védelmére sorozatlövő fegyvereket, a testület fennmaradó részének pedig a harc megvívásához szükséges nehéz fegyvereket és egyéb a Magyar Királyi Honvédségnél használatos hadifelszerelési eszközöket is rendszeresítettek.

A Magyar Királyi Honvéd Határvasz testület kialakításakor a szervezetben belüli határvédelmi erők gyarapításának a folyamata megerősödött. A Magyar Királyi Honvéd Határvaszok személyi állományának a létszáma 9 424 fő volt. A határvédelmi erők pedig ennél is dinamikusabban gyarapodtak. A határszolgálatosok tevékenységüket a vámőrség, a határőrség és a határvasz testület keretében is az őrsőkön fejtették ki, az őrsöket pedig különböző időszakokban különböző elnevezéssel század-parancsnokság szintű parancsnokságok fogták össze, amelyek felett még kétszintű parancsnokságok voltak találhatóak. A határőrizeti erőkön belül a határvédelmi részleg erősödésével azonban a határőrizettel foglalkozó parancsnokságok felsőbb szintjei fokozatosan megszűntek. Helyüket a határvédelmi erők zászlóalj, ezred stb. parancsnokságai vették át. A honvéd határvaszoknál már határvasz zászlóaljak, majd a fejlesztések eredményeként határvasz dandárok működtek.¹¹¹

A történelmi Magyarország határvonala 4 166 km volt (100%), melyből őrzést nem igényelt az Osztrák Császárság 2 083 km hosszú (50%) határszakasza, továbbá Bosznia-Hercegovina 53,26 km hosszúságú (14%) határszakasza és a fiumei határszakasz 208,3 (5%) hosszúságú határszakasza. Összesen tehát 2 874,3 km hosszúságú határszakasz — amely a teljes magyar határ hosszának a 69 %-át alkotta — nem igényelt határőrizetet. A magyar államhatár 833,2 km hosszan Romániával volt közös (20%), 458,26 km hosszan pedig Szerbiával (11%). Összesen tehát az őrzendő határszakasz hossza 1 291,46 km volt, amely a teljes határvonal 31 %-át tette ki. Ezzel szemben a trianoni határok hossza 2 242 km hosszan húzódott (100%). Ezen belül a csehszlovák határ 823 km (36,7), a román határ

432 km (19,27%), a jugoszláv határ 631 km (28,15%), az osztrák határvonal pedig 356 km (15,88%) volt. Ezen határszakaszok mindegyikén szükséges volt a határőrizet.¹¹²

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljében a két világháború közötti időszakban 1938-ig összesen 8 szervezet vett részt. Ezek voltak az:

- államosított rendőrség (12 000 fő - 31,85%);
- a csendőrség (12 000 fő - 31,85%);
- pénzügyőrség (3 000 - fő 7,96%);
- a vámőrség (4 210 fő), majd utódszervezetei a határőrség (5 737 fő – 15,25%);
- a büntetés-végrehajtó szervezet (3 000 fő – 7,96%);
- a folyamőrség (1 620 – 4,3%);
- a testőrség (230 fő – 0,61%)
- a koronaőrség (31 fő – 0,09%)
- a képviselőházi őrség (58 fő – 0,15%). **(I.sz. melléklet)**

A területvisszacsatolások nyomán többé-kevésbé valamennyi testület személyi állománya gyarapodott. A Felvidék déli sávjának visszacsatolásakor 11 927 km²-el és 8 869 299 fővel, Kárpátalja visszatérésekor 12 171 km²-el és 496 000 fővel, Észak-Erdély visszacsatolásakor 43 591 km²-el és 2 185 546 fővel, Délvidék visszatértekor 11 417 km²-el és 1 025 508 fővel gyarapodott a trianoni békediktátum által megcsonkított Magyarország. Magyarország területe 1938-ban 93 073 km², lakosainak száma pedig 10 092 775 fő volt, ezzel szemben 1942-ben 172 149 km², a lakosainak száma pedig 14 669 128 fő volt.¹¹³

A visszacsatolások előtt a magyar rendvédelmi testületek összesített személyi állományának a létszáma 37 676 fő (100%). Közölők katonailag szervezett fegyveres őrtestületnél szolgálatot 19 676 fő (52,23%), a polgári fegyveres őrtestületek személyi állományában pedig 18 000 fő (47,77%) teljesített szolgálatot.¹¹⁴

Ezek a létszámadatok különösen akkor figyelemre méltóak, ha számításba vesszük, hogy milyen acsarkodó véleményeket hangoztatnak egyesek a rendszerváltás után élő kövületként a két világháború közötti polgári magyar állam rendvé-

delmi modelljéről. Ezen — minden bizonnyal politikai prekonceptiók által motivált — vélemények a rendvédelmi modell erejét nyilvánvalóan nem veszik figyelembe. A harmadik évezred második évtizedében ugyanis csupán a rendőrség létszáma — a migránsáradat nyomán mintegy 4 000 fővel gyarapítva — 48 000 fő. a teljes rendvédelemben pedig hozzávetőlegesen 60 000 – 80 000 fő tevékenykedik. Még takarékosabb volt a polgári magyar állam rendvédelme a dualizmus időszakában. A polgári magyar állam rendvédelmére tehát nem lehet ráfogni, hogy a bűnözés kezelését meghaladó olyan erőkoncentráció létrehozására törekedett volna, amely alkalmas lehetett a magyar nemzet elnyomására.

Ebbe a képbe illik bele, hogy a magyar rendvédelem gyakorlatilag nem is rendelkezett karhatalmi erővel. Kezdetben, ha arra szükség volt a csendőrököt vonták össze, ám a nagy területen szerte-szét kis alegységekben szétszórtan szolgálatot teljesítő csendőri erők csak kisebb csapaterős karhatalmi feladatok végrehajtására voltak alkalmasak. A Magyar Rendvédelmi modellben az első karhatalmi feladatok ellátására specializált szervezetet a fővárosi rendőrség kötelékében 1932-ben állítottak fel századerővel. Ezen alegységet fejlesztették fel két év alatt zászlóaljja. Ez volt a magyar rendvédelem egyetlen karhatalmi alakulata 1942-ig, amikor Galántán is felállítottak a csendőrség kötelékében egy karhatalmi zászlóaljat. Ennek az alakulatnak a feladata azonban nem a tömegfelvonulások elleni fellépés volt, hanem — a II. világháborús tapasztalatok alapján — az ellenséges diverzáns erők felszámolása.¹¹⁵ Nagyobb csapaterős karhatalmi tevékenység ellátására tehát kizárólag a honvédség volt alkalmas, a kijelölt honvéd alakulatok ilyen irányú bevetésére azonban rendkívül ritkán került sor.

A második szakterület, amit nem nélkülözhet egy népelnyomó diktatúra, az a politikai rendőrség. A polgári magyar állam időszakában a magyar rendvédelmi modell testületei között ilyen szervezet nem létezett. Az igaz ugyan, hogy az államhatalom erőszakos megdöntésére törekvő és a társadalom egy csoportjának a diktatúráját megvalósítani szándékozó ideológiákat képviselő szervezetek működését 1921-ben bűncselekménnyé nyilvánították Magyarországon. Ezen ideológiákat

valló szervezetek tagjait pedig a törvény üldözte.¹¹⁶ Nem létezett azonban a vizsgált időszakban Magyarországon olyan rendvédelmi testület, amelynek ez lett volna az alapfeladata. Csupán a fővárosi rendőrség detektívtestületének egyik részlege foglalkozott a szakterülettel az egész országra kiterjedő hatáskörrel. Később pedig a csendőrségnél egy alakulatot hoztak létre hasonló feladatkörrel. E két szervezet összlétszáma is rendkívül csekély, legfeljebb néhány száz fő lehetett a segéderőkkel együtt. Ez a létszám pedig eltörpült a magyar pártállam államvédelmi hatósága mellett, amelynek a létszáma több mint 30 000 főt tett ki magához vonva a határőrizetet és a karhatalmi feladatkört is.

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljének szervezeti, azok ereje az önkényuralmi rendszer jelzőjének a megalapozottságát nem támasztják alá, különösen nem akkor, ha figyelembe vesszük a pártállami terror során működtetett politikai rendőrség típusú szervezeteket és azok erejét.

Álláspontom szerint *a humán viszonyok* taglalása nélkül nem lehet hitelt érdemlően bemutatni a polgári magyar állam rendvédelmi modelljét. Megítélésem szerint a polgári magyar rendvédelmi modell humán viszonyainak az értékelése sokkal fontosabb, mint a modellt acsarkodó módon véleményező álláspontjának a kétségbe vonása.

Úgy gondolom, hogy elsősorban nem a jogszabályi környezet, nem a foglalkoztatottak létszáma, hanem a személyi állomány habitusa, a humán viszonyok azok a tényezők, amelyek a korabeli rendvédelem eredményeinek az okozói voltak.

A polgári magyar állam időszakában az állami alkalmazottak ellátási rendszere — kisebb módosításoktól eltekintve — azonos volt függetlenül attól, hogy a fegyveres testületek tagjaként, vagy civil hivatást gyakorolva álltak az állam szolgálatában. Ezen ellátási rendszer sarokpontjai voltak a fizetés, az orvosi ellátás és a nyugdíj. Ezen elemek külön-külön is biztonságot nyújtottak, összességében pedig olyan körülményeket jelentettek az állami alkalmazottak és családjaik számára, amely a piaci viszonyok átlagánál jobb colt és életre szóló egzisztenciális biztonságot jelentett.

Az állami alkalmazottak fizetését nem a kereslet-kínálat határozta meg, hanem a tudásuk társadalmi hasznossága, amely a képzettségi szintjükben jutott kifejezésre. E képzettségi alapra rakódott rá a tapasztalatot megtettesítő „korpótlék” azaz az állam szolgálatában eltöltött idő hossza. Minden állami beosztáshoz állami iskolai végzettségbeli követelmény kapcsolódott. Ez volt az egyik előfeltétele a fegyveres testületekhez való jelentkezésnek is. Eredményes felvételi eljárás — melynek során értékelték a jelentkező fizikai és pszichikai állapotát, a bűnügyi és nemzetbiztonsági körülményeit, a családi helyzetét — kerülhettek be a jelentkezők a fegyveres szervezetekhez. Ez azonban még nem jelentett véglegesítést. Mindenkit próbaidőre vettek fel, melynek a hossza a vizsgált időszakban többször változott ugyan, végül azonban három éves időtartammal stabilizálódott. A próbaidő alatt kellett a leendő testületi tagoknak elsajátítaniuk a várható beosztásukhoz szükséges elméleti és gyakorlati szakmai ismereteket, megismerkedniük a leendő szakterületük tapasztalatanyagának a lényegével. Ezt követően pedig valamilyen helyettesi jellegű beosztásba nevezték ki őket, ahonnan — eredményes szolgálatellátás nyomán a három éves próbaidő leteltével — véglegesítették a testületnél az arra érdemeseket. Nem szabad arról sem elfeledkezni, hogy valamennyi képzettségi szintben a magyar ifjúság színe-virága közül válogathattak az illetékesek a legkiválóbb képességűek közül, mivel a túljelentkezés folyamatos volt.

Az érettségit, vagy diplomát igénylő beosztásokat XI és a gyakornoki beosztási osztályba sorolták. Az alacsonyabb képzettséget igénylő beosztásokat ugyan nem sorolták be központilag, azonban ezen állománykategória számára testületenként szintén kialakítottak fizetési osztályokat a központi rendszer mintájára csak alacsonyabb fizetésekkel. Meghatározták, hogy mely fizetési osztályok betöltéséhez milyen állami iskolai végzettség szükséges. Ezen belül a megfelelő szakmai tanfolyam elvégzésével és az előírt kivárási idő leteltével léphetett valaki magasabb fizetési osztályba. Ennek azonban az is előfeltétele volt, hogy az illetőt kinevezzék azon beosztások egyikébe, amelyekhez a magasabb fizetési osztály tartozott. Mivel azonban ál-

talában többen voltak, akik a magasabb fizetési osztálybesorolási beosztások képesítési követelményeivel rendelkeztek, ezért egy-egy fizetési osztályon belül fizetési fokozatokat is rendszeresítettek, hogy az adott fizetési osztályban huzamos időt eltöltött számára is lehetőség nyíljon a fizetésemelésre. A fizetési fokozatok tehát a tapasztalatokat voltak hivatottak hasznosítani a hivatásban eltöltött időhöz kapcsolódóan. Az állami alkalmazottak körében pedig nyilvántartották, hogy ki, mikor és milyen képzettséget szerzett. Az állások megüresedésekor pedig azon rangfokozati lista szerint ajánlották fel a megüresedett beosztásokat mindig annak a személynek, aki a legrégebben rendelkezett azzal a képesítéssel, amely az adott beosztás betöltéséhez szükséges volt.

A fizetés mértéke tehát a képzettségtől és a tapasztalattól függött. A fizetések általában — csekély mértékben ugyan, de — meghaladták a piaci viszonyok között az adott szintű tevékenységért biztosított átlagbért. A fizetések összege azonban alkalmas volt arra, hogy egy család tisztességes megélhetését biztosítsa. *Alapelv volt, hogy az állam kötelessége alkalmazottai számára a társadalmi állásukhoz méltó életvitelhez szükséges feltételek biztosítása.* A fizetés azonban a társadalmi álláshoz méltó életvitelhez szükséges feltételek közül csupán az egyik volt. A fizetés mellett pénzbeli járandóság volt a családi pótlék, amely az állami alkalmazottnak a vele egy háztartásban élő jövedelem nélküli közvetlen hozzátartozói után járt.

Mivel azonban a beosztás típusok között — azonos képesítési követelmények esetében is — jelentős eltérések lehettek, ezen eltéréseket pótlékokkal honorálták. Ezen pótlékok közé tartozott például a testületi pótlék, mivel a haza fegyveres szolgálata veszélyesebb volt, mint bármilyen más köztisztviselői beosztással járó teendő ellátása.¹¹⁷

A lakhatás biztosítása is fontos része volt a társadalmi álláshoz méltó életvitelhez szükséges feltételek biztosításának. Eszerint az állami alkalmazottak és családtagjaik számára lakhatást kellett biztosítani. A fegyveres rendvédelmi testületek esetében ez azt jelentette, hogy a nőtlen legénység számára a lakhatást laktanyai elhelyezéssel, a többiek számára pedig lakás

bérlése által biztosították. A beosztási szinttől és a család nagyságától függő méretű és komfortfokozatú lakásra volt jogosult valamennyi állami alkalmazott. Ezen előírásoknak megfelelő lakás lakbérét az állam teljes egészében megtérítette. Mivel pedig a lakberek nem voltak egységesek az országban ezért az ország területét lakbérövezetekre osztották. A különböző szolgálati helyeken tevékenykedő állami alkalmazottak eltérő mértékű hozzájárulásban részesültek ugyan, azonban a lakásuk mérete és komfortfokozata megegyezett az ország más területein azonos szintű beosztást betöltő és azonos nagyságú családdal rendelkező bajtársakéval. Az előírtnál rosszabb körülmények között és nem kívánatos környezetben nem lakhattak az állami alkalmazottak. Az előírtnál jobb körülmények között ugyan lakhattak az állami alkalmazottak, az államtól azonban abban az esetben is az előírt körülményeknek megfelelő lakbértérítést kaptak. Az állam az alkalmazottai által bérelt lakások lakbérét nem csak az aktív korúak számára térítette meg, hanem a nyugdíjasoknak is, sőt a haláluk után az özvegyeknek is, mindaddig, amíg újra férjhez nem mentek.¹¹⁸

Az egészségügyi ellátás is szerepelt a társadalmi álláshoz méltó életvitelhez szükséges feltételek között. A katonailag szervezett fegyveres őrtestületek és a polgári fegyveres őrtestületek személyi állományának a tagjai ugyan eltérő biztosítási rendszer nyomán, azonban a végeredményt illetően lényegében azonos ellátásban részesültek. Fizetésük 2-3 %-ának a kötelező befizetése nyomán a családjukkal együtt jogosulttá váltak a térítésmentes orvosi ellátására, kórházi kezelésre az állami kórházakban, továbbá a kedvezményes gyógyszerellátásra.¹¹⁹

A nyugdíj volt talán az állami alkalmazotti lét legvonzóbb eleme. Minden állami alkalmazott jogosult volt nyugdíjra. 10 év szolgálati idő után a fizetése 40 %-a járt nyugdíjként. Ez az összeg minden további szolgálati évvel 2 %-kal nőtt. Így tehát 40 évi szolgálati idővel fizetése 100 %-val mehetett nyugdíjba az állami alkalmazott. 40 évnél tovább pedig senki sem maradhatott aktív állományban, mivel senkinek sem lehetett több a nyugdíja, mint a fizetése. A nyugdíjkorhatár — azok számára, akik még nem szolgálták le a 40 évet — 65 év volt. 65 éves kora

után senki sem maradhatott aktív állományban függetlenül attól, hogy hány évet szolgált le állami foglalkoztatottként. A nyugdíj tekintetében a fegyveres szolgálatot teljesítők 5 év kedvezményben részesültek. Szolgálati idejük első 5 évét — amelybe a próbaidő is beleszámított — duplán számították. Így a fegyveres szervezetek tagjai 5 év szolgálati idő után nyugdíjként fizetésük 40 %-ra voltak jogosultak.¹²⁰ Nyugdíjjogosulttá azonban mindenki a nyugdíjaskor elérésével vált.

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljének testületeiben foglalkoztatott személyi állomány alkotta a korabeli rendvédelem legnagyobb értékét. A személyi állománnyal szembeni elvárás nem csupán ismeretek birtoklása volt, hanem ugyanolyan fontosnak tekintették a testületi tagok erkölcsi állapotát, hűségüket a haza és a nemzet iránt. A nemzethűséget elengedhetetlennek tartó szemléletmód volt az alapja és motorja a korabeli rendvédelem kiváló teljesítményének. A kortársak tiszteletre méltó hivatásnak tekintették a haza szolgálatát, melyet a nagyvállalatok jól fizetett állásai elé helyeztek. A testületek személyi állománya is büszke volt a hivatására. Ezt az elhivatottságot csupán erősítették a járandóságok (fizetés, lakás stb.). A közvélemény természetesnek tartotta, hogy a haza és a nemzet érdekében tevékenykedők kedvezőbb ellátásra jogosultak, mint a különböző magán- illetve csoportérdekéért munkálkodók. Ezt a szemléletet erősítette, hogy a személyi állomány képzettségbeli színvonala — különösen a tisztikar esetében — a piaci viszonyok között megszokottnál magasabb volt. Amennyiben azt vesszük alapul, hogy a tisztai beosztások betöltéséhez szükséges állami iskolai végzettségbeli szinttel a magyar lakosság hány százaléka rendelkezett — kivetítve napjainkra — a harmadik évezred magyar rendvédelmi testületek tisztjeinek tudományos fokozattal kellene rendelkezniük. A korabeli szakmai karrier kiszámítható volt. Amely a személyi tehetségétől és szorgalmától függött.¹²¹

A polgári magyar állam vezetése nyilvánvalóan tisztában volt azzal, hogy milyen értéket képviseltek a korabeli rendvédelmi testületek személyi állományai és milyen fontos és nélkülözhetetlen szerepet töltöttek be a magyar állam működésében. Ezt az állományt -óvni kívánták. Nyilvánvalóan nem volt

szükség Nemzeti Védelmi Szolgálatra (korábbi nevén Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára), azaz olyan szervezetre, amely a fegyveres testületek tagjait az operatív munka eszközeivel igyekszik figyelemmel kísérni abból a célból, hogy a visszaéléseket, bűncselekményeket felderítse. A korabeli politikai vezetés tehát óvni igyekezett ezt a személyi állományt. Ennek volt az egyik sarkalatos eleme, hogy tilalmazták a hitelfelvételt, mert az adóssággal rendelkező személy kockázati tényezőt jelentett a szolgálatteljesítés színvonala és az esetleges befolyásolhatóság tekintetében egyaránt. A fegyveres szervezetek tagjai nem vállalkozhattak, továbbá semmilyen másodállást sem, sőt a családtagjaik is kizárólag olyan foglalkozást végezhetnek, amely összeegyeztethető volt a családfő hivatásával.

Az állami alkalmazottak korabeli „kezelése” egyértelműen tükrözi, hogy az állam vezetése tisztában volt azzal az alapelvvel, mely szerint erős nemzet erős állam nem létezhet. Az állam működésének pedig fontos és nélkülözhetetlen eleme a rendvédelmi rendszer. Ezen rendvédelem színvonala, megbízhatósága pedig — bár sok mindentől függ, azonban alapvetően mégis — az ott szolgálatot teljesítők alakítják.

Mindezen követelmények összességében jó hatásfokkal működő, korrupció mentes, a társadalom megbecsülését élvező, a polgári magyar állam szilárd támaszát alkotó rendvédelmet eredményezett. A magyar pártállam létrehozásának a körülményei azt bizonyítják, hogy a polgári magyar államot felszámolni igyekvők ezzel tisztában voltak. Az úgynevezett „szalámi-taktikájuk” részeként az első teendőik egyikeként ennek a rendvédelmi struktúrájának az éllovas szervezetét a Magyar Királyi Csendőrséget számolták fel, majd a magyar rendvédelmi struktúrát belülről bomlasztva törekedtek a szovjet rendvédelmi modell adaptációjára. A polgári magyar állam rendvédelmi modellje testületeinek személyi állományát a pártállam nem csupán mellőzte, hanem üldözte is. A pártállam ugyanis ellentétes volt mindazzal, amit a polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek a személyi állománya képviselt és ami szerint a szolgálatait ellátta.

Jegyzetek:

¹ Magyarország az 1848-1849-es forradalom és szabadságharcot megelőzően nem abszolutizmus, hanem a rendi alkotmányon nyugvó kormányzás valósult meg. Ebből fakadóan pedig a történelmi Magyarország területén az 1850-es évek rendszere nem lehet neoabszolutizmus, hanem a helytálló kifejezés az abszolutizmus. Mégis az abszolutizmus kifejezést használok, mivel a teljes HABSBERG-birodalomra kiterjedően egységes volt a rendszer. Az örökös tartományokban pedig az abszolutizmust váltotta fel a neoabszolutizmus. A rendszer egységességéből fakadóan tehát nem volna célszerű másként nevezni a Kárpát-medencében és az örökös tartományok területén megvalósított ugyanazon struktúrát, illetve hatalomgyakorlást.

² A neoabszolutizmus sajátos vonása volt, hogy a polgárosodást — amelyet nem ellenezett, hanem támogatót — is fel szeretne volna használni a magyar nemzet ellen. A neoabszolutizmus magyarellenességét jól kifejezte a Felix Ludwig Johann Fürst zu SCHWARZENBERG herceg (Bömisch-Krumau, 1800. október 2. – Bécs, 1852. április 5.) herceg nevéhez fűződik a jogeljárás elmélet (Verwirkungstheorie), mely szerint a magyaroknak ugyan voltak jogai, ezeket azonban az uralkodók elleni lázadással elvesztették. A herceg miniszterelnöksége kezdetétől, azaz 1848 novemberétől 1852 áprilisában bekövetkezett haláláig ennek a szellemében kormányozta a HABSBERG-birodalmat. Ezen álnok elméletet kehidai DEÁK Ferenc cáfolta a kiegyezés előkészülete kapcsán. SCHWARZENBERG herceg sógora Alfred Candidus Ferdinand zu WINDISCHGRÄTZ tábornagy SCHWARZENBERG legidősebb nővérét Mária Eleonóra zu SCHWARZENBERGET vette feleségül. Az ő közbenjárására került az udvarhoz SCHWARZENBERG herceg, aki az egységes és erős HABSBERG-birodalom híve volt, amely az egységessülő Német Birodalommal fuzionálva vezető szerephez juthatott volna. A belpolitikát illetően centralista nézeteket vallott. A magyarsággal és az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharcral kapcsolatos érzelmeit jól tükrözi azon kijelentése, hogy „*A kegyelem jó dolog, de előbb egy kicsit akasztunk. Nem szabad visszariadni egy vérfürdőtől.*”

Ferenc József miniszterelnöke halála után is ragaszkodott annak szellemiségéhez és élete végéig legjobb miniszterelnökének tartotta SCHWARZENBERG herceget.

BERZEVICZY ; DEÁK Ferenc

³ URBÁN

⁴ KOVÁCS

⁵ PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.* 30.p.

⁶ Idem: A katonailag szervezett őrtisztület és a polgári őrtisztület. 77-80.p.

⁷ Pragmatica Sanctio

⁸ GALÁNTAI: 120-121.p.

⁹ 1867/XII.tc.

¹⁰ GALÁNTAI: 90.p.

¹¹ Loc.cit. 91-137.p.

¹² Loc.cit. 154.p.

¹³ BEKSICS

¹⁴ DEÁK Ágnes: 352-353.p. ; 26/1867. (III. 23.) Kir.r. ; RESS: 94.p.

¹⁵ MEZEY: *A magyar polgári börtönügy kezdetei.*

¹⁶ RESS: op.cit. 14.p.

¹⁷ BÚR ; IVÁNYI

¹⁸ CLAUSEWITZ

¹⁹ PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség a dualizmuskori Magyar Királyság határőrizetében 1891-1918. 25-26.p.

²⁰ A Budát, Pestet, Óbudát és a Margit-szigetet egy közigazgatási egységben egyesítő 1872. évi törvény mondta ki, hogy „*A fővárosi törvényhatóság területén a rendőrséget egységes szervezettel az állam »fővárosi rendőrség« neve alatt saját közege által kezeli.*” A törvény alapján készült belügyminiszteri leirat nyomán a fővárosi közgyűlés elrendelte a városi rendőrség átadását a belügyminiszternek 1873. XII. 15-én.

1872/XXXVI.tc. ; 1881/XXI.tc.

²¹ 1903/VIII.tc. ; 5 692/1905. (XII.29.) ME.r. ; 91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr.

²² 1916/XXXVII.tc. ; 37 000/1917. (III. 23.) BM.kr.

²³ 1870/XLII.tc. ; 1871/XVIII.tc.

²⁴ 1878/V.tc. ; 1879/XL.tc. ; 38 547/1880. (IX. 15.) BM.kr.

²⁵ PARÁDI: A polgári magyar állam fegyveres rendvédelmi testületei. 52.p. ; Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. 97-104.p.

²⁶ BORBÉLY — KAPY: I.köt. 156-157.p.

²⁷ Loc.cit. 193-195.p.

²⁸ CSAPÓ : *Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág fel-számolása.*

²⁹ TISZA

³⁰ BORBÉLY — KAPY: op.cit. II.köt. 393.p.

³¹ 1886/XXI.tc. ; 1886/XXII.tc.

³² BORBÉLY — KAPY: op.cit. II.köt. 394.p.

³³ 1840/IX.tc. ; 1894/XII.tc.

³⁴ ÓRY: A Maréchaussée-tól a Gen-darmerie Nationale-ig. A Francia Csendőrség történeti előzményei.

³⁵ Loc.cit.

³⁶ REKTOR: 85-86.p.

³⁷ Nr.150/1849.

³⁸ ZACHAR: 105.p.

³⁹ 26/1867. (III. 23.) Kir.r. op.cit.

⁴⁰ REKTOR: op.cit.14.p.

⁴¹ 1873/XXI.tc. 2.§ XIV./5.

⁴² BÁRCZI — ORSZÁGH: I.köt. cs.

⁴³ 45 022/1933. (I. 24.) BM.kr. ; CSAPÓ : *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* 13-39.p.

⁴⁴ SZUT-1881. 6.§

⁴⁵ PARÁDI: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. ; Idem: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere.

⁴⁶ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. ; *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1913.* 71-160.p.

⁴⁷ 1/1867. (III. 10.) PM.kr.

⁴⁸ PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. 177-184.p.

⁴⁹ Idem: A dualizmuskori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. 82-85.p.

⁵⁰ Idem: A pénzügyőrség szerepe a dualizmuskori Magyarország határőrizetében. 46-48.p.

⁵¹ MEGYERY ; SZÖLLŐSY

⁵² ESTÓK József: A büntetés-végrehajtás függelmi viszonyrendszerének, felügyeletének története 1867-1990. ; Idem: A polgári magyar állam büntetés-végrehajtásának egyenruházata és rangrendszere 1867-1945.

⁵³ MEZEY: *A magyar polgári büntetőügy kezdetei.* op.cit. 183-200.p.

⁵⁴ PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. 44-49.p.

⁵⁵ Idem: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. 4-18.p.

⁵⁶ 50 431/1891. (VII. 1.) BM.r. ; 48 999/1912. (IV. 13.) BM.r.

⁵⁷ 1903/VIII.tc. op.cit. ; 91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr.op.cit. ; 5 692/1905. (XII.29.) ME.r. op.cit.

⁵⁸ FAZAKAS — HEGEDŰS — HENNEL: 122-130.p. ; PARÁDI: Az államfő testőrségei az Osztrák-Magyar Monarchiában. 155-157.p. ; TÓTH László: 36-38.p.

⁵⁹ PARÁDI: A polgári magyar állam határőrizete. 84.p. ; Idem: A magyar csendőrség és az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetének az együttműködése 1891-1918.

⁶⁰ Idem: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. op.cit.

⁶¹ 1912/LXIII.tc. ; 5 735/1914. (VIII. 1.) ME.r. ; TÓTH: Az 1906. évi osztrák kivételes intézkedések bevezetésének problémái a koalíciós kormány idején.

⁶² MEZEY: Az első világháború jogi törvényhozói előkészítése: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi 63. törvénycikk. 11-18.p. ; Idem: A kivételes hatalom.

⁶³ PARÁDI: A hátszág rendvédelme. 108-124.p.

⁶⁴ Idem: Rendvédelem – karhatalom 1867-1945. 111-121.p.

⁶⁵ SZAKÁLY: *A magyar táborig csendőrség.* ; Idem: *A magyar táborig csendőrség története 1938-1945.* 13-19.p.

⁶⁶ 4 220/1914. (IX. 16.) BM.r.

⁶⁷ ÖRY: A rendvédelmi szervek az első világháború, az „öszirózsás” forradalom és a proletárdiktatúra időszakában. 42-53.p.

⁶⁸ PARÁDI: Kontinuitás és újrakezdés a XIX-XX. századi magyar rendvédelemben. 101-108.p.

⁶⁹ Idem: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. 13-16.p.

⁷⁰ Idem: A Magyar Királyság határrendőrsége. 101-104.p.

⁷¹ Idem: A Magyar Királyság Csendőrség határőrizeti szolgálata. 77-81.p.

⁷² Idem: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzetében. 104-105.p.

⁷³ Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. 94-95.p.

⁷⁴ Idem: *A határszéli csendőrség 1891-1914.* 70-74.p.

⁷⁵ ERNYES: A közrend és a közbiztonság helyzete Baranya megyében a szerb megszállás idején. ; Idem: Szerb impérium Baranyában 1918-1921.

⁷⁶ FORRÓ: A magyar csendőrség Kelet-Dunántúl román megszállásakor. 31-36.p.

⁷⁷ A Magyar Nemzeti Múzeum kifosztását — ahol abban az időben a koronázási ékszereket is őrizték Harry HILL BANDHOLTZ tábornok erélyes fellépése hiúsította meg.

BANDHOLTZ

⁷⁸ 5 047/1919. (X. 1.) ME.r.

⁷⁹ BORBÉLY – KAPY: op.cit. I.köt. 50.p.

⁸⁰ BORBÉLY – KAPY: op.cit. 50-54.p.

⁸¹ 6 500/1931. (XI. 30.) ME.r.

⁸² BORBÉLY – KAPY: op.cit. 48-67.p.

⁸³ REKTOR: op.cit. 201-208.p.

⁸⁴ *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1928.* 315-335.p.

⁸⁵ OLASZ: 105-116.p.

⁸⁶ BEBESI: 193-196.p.

⁸⁷ PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtisztület 1881-1945.* 93-110.p.

⁸⁸ Loc.cit. 63.p. ; *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1943.* 111-240.p.

⁸⁹ REKTOR: op.cit. 201-218.p.

⁹⁰ HEGEDŰS: 89-96.p.

⁹¹ PARÁDI: A magyar rendőrtisztképzés tradíciói. 94-96.p. ; Idem: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere. op.cit. 100-103.p.

⁹² Idem: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. op.cit. 90-92.p.

⁹³ PARÁDI: A rendvédelem a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. 79-86.p.

⁹⁴ Idem: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrzetben.* 39-41.p.

⁹⁵ MEZEY: A polgári büntetőügyi tudományosság a XIX-XX. századi Magyarországon. 91-102.p.

⁹⁶ FAZAKAS — HEGEDŰS: op.cit. 131-137.p. ; 1928/XXV.tc.

— HENNEL

⁹⁷ BANGHA: 7-248.p.

⁹⁸ CSONKARÉTI — BENCZÜR: 123.p.

⁹⁹ Loc.cit. 130-145.p.

¹⁰⁰ 1921/XXXIII.tc. II.Cím 120.Cikk.

¹⁰¹ CSONKARÉTI — BENCZÜR: op.cit. 147.p.

¹⁰² 1922/XIV.tc. ; 122 295/1922. (VII. 25.) BM.r.

¹⁰³ CSONKARÉTI — BENCZÜR: op.cit. 1153-157.p.

¹⁰⁴ Loc.cit. 194.p.

¹⁰⁵ PARÁDI: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. világháborúig. 74-902.p.

¹⁰⁶ PARÁDI: A Magyar Királyi Vámórség a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. 81-83.p.

¹⁰⁷ Idem: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* 19-27.p.

¹⁰⁸ Loc.cit. 281-289.p.

¹⁰⁹ Idem: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. 84-101.p.

¹¹⁰ Idem: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* op.cit. 281-289.p.

¹¹¹ Loc.cit. 24-68.p.

¹¹² PALOTÁS: 55.p. ; SUBA: TerületviSSzacsatolások határkijelölő munkálatai 1938-1941. 103.p.

¹¹³ PARÁDI: *A magyar határőrizet története a kezdetektől napjainkig. A magyar határőrizet a Kárpát-medencében.* 76.p. ;

¹¹⁴ PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.* op.cit. 101-129.p.

¹¹⁵ REKTOR: op.cit. 213.p.

¹¹⁶ 1921/III.tc.

¹¹⁷ PARÁDI: Az egységes állami fizetési rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam rendvédelmében.

¹¹⁸ Idem: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945.

¹¹⁹ Idem: A rendőrség és a csendőrség személyi állományának biztosítási tradíciói.

¹²⁰ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség nyugellátása. ; Idem: Határőrizet, rendőrség és humán viszonyok a polgári magyar állam két világháború közötti időszakában.

¹²¹ Idem: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- BANDHOLTZ (78.;) — BANDHOLTZ HILL Harry: *Román megszállás Magyarországon: napló nem diplomata módra.* [An Undiplomatic diary.] Ford BAKTAY Erik. Budapest, 1993, Magyar Világ. 241 p. HU-ISBN 963 78 1550 3.
- BANGHA (97.;) — BANGHA Ernő: *A Magyar Királyi Testőrség 1920-1944.* Budapest, 1990, Európa. 407 p. HU-ISBN 963 07 5215 8.
- BEKSICS (13.;) — BEKSICS Gusztáv: *A magyar doctrinaierek.* Csengery Antal, b. Eötvös József, b. Kemény Zsigmond, Szalay László, Trefort Ágoston. Budapest, 1882, Rudnyánszky Nyomda. 168 p.
- BERZEVICZY (2.;) — BERZEVICZY Albert: *Az abszolútizmus kora Magyarországon 1849-1865.* I.köt. Budapest, 1922, Franklin. 436 p. ; II.köt. Budapest, Franklin. 426 p. ; III.köt. Budapest, 1933, Franklin. 443 p. ; IV.köt. Budapest, 1937, Franklin. 106 p.
- BORBÉLY – KAPY (26.;27.;30.;32.;79.;80.;82.;) — BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső (szerk.): *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941.* Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. I.köt. 1-299 p. II.köt. 300-600 p.
- CLAUSEWITZ (18.;) — CLAUSEWITZ Karl von: *Vom Kriege.* [A háborúról.] Ford.: HAMARY Béla — HAZAI Samu. Budapest, 1892-1894, Ludovika Akadémia. (A *Ludovica Akadémia Közölyne* mellékleteként jelent meg nyolc kötetbe foglalva.) 720 p.
- CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* (43.p.) — CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 186 p. HU-ISBN 963 90 7940 5. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.
- CSAPÓ: *Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág felszámolása.* (28.;) — CSAPÓ Csaba: *Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág felszámolása.* Pécs, 2007, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 204 p. HU-ISBN 978 963 94 9887 7. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.

- CSONKARÉTI — — CSONKARÉTI Károly — BENCZÜR László:
BENCZÜR *Haditengerészek és folyamőrök a Dunán. A*
(98.;99.;101.;103.; *Császári (és) Királyi Haditengerészet Du-*
104.;) *naflottillájától a Magyar Királyi Honvéd Fo-*
lyamerőkhig 1870-1945. Budapest, 1991, Zrí-
nyi Kiadó. 291 p. HU-ISBN 963 32 7153 3.
- DEÁK Ferenc — — DEÁK Ferenc: Ein Beitrag zum ungarischen
(2.;) Staatsrecht : Bemerkungen über Wenzel Lust-
kandl's „Ungarisch-österreichisches Staats-
recht“. [Adalékok a magyar közjoghoz. Észre-
vételek Luskandl Venczel íly című munkájára:
„Das Ungarische-Österreichische Staatsrecht“
a magyar közjog történetének szempontjából.]
Budapesti Szemle, új folyam (1865) I.köt. 3-
170.p.
- FAZAKAS — HEGEDŰS — FAZAKAS László — HEGEDŰS Ernő —
— HENNEL HENNEL Sándor: *A Szent Korona őrzése. A*
(58.;96.;) *koronaőrök, a koronaőrség.* Budapest,
2002, Heraldika. 286 p. HU-ISBN 963 92
0402 1.
- GALÁNTAI — — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia*
(8.;10.;11.;12.;) *alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-*
1918. Budapest, 1985, Kossuth. 387 p. HU-
ISBN 963 09 2589 3.
- IVÁNYI — — IVÁNYI István: *A tiszai határőrvidék 1686-*
(17.;) *1750.* Budapest, 1885, AIGNER Lajos. 118 p.
- MEGYERY — — MEGYERY István: *Magyar börtönügy és*
(51.;) *az országos letartóztatási intézetek.* Buda-
pest, 1905, Magyar Királyi Igazságügyimi-
nisztérium. 572 p.
- MEZEY: *A magyar polgári börtönügy kezdetei.* — — MEZEY Barna: *A magyar polgári börtön-*
(14.;53.;) *ügy kezdetei.* Budapest, 1995, Osiris-Szá-
zadvég. 229 p. HU-ISBN 963 83 8488 3.
/Jogtörténet./ HU-ISSN 1218-3814. + /Jog-
történeti Értekezések./ HU-ISSN 0134-
0026.
- PALOTÁS — — PALOTÁS Zoltán: *Trianoni határok.* Buda-
(112.;) pest, 1990, Interedition. 93 p. HU-ISBN —
- PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1914.* — — PARÁDI József: *A határszéli csendőrség*
(74.;) *1891-1914.* Budapest, 1984, Határőrség. 91
p. HU-ISBN —

- PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.* (5.;114.;) — PARÁDI József et. al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története.* Budapest, 1996², Osiris. 367 p. HU-ISBN 963 04 7958 3.
- PARÁDI: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* (94.;) — PARÁDI József: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. 219 p. HU-ISBN 963 76 2330 2. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 1./ HU-ISSN —
- PARÁDI: *A Magyar Királyi Csenedőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* (87.;88.;) — PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csenedőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.
- REKTOR (36.;40.;83.;89.;115.;) — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csenedőrség oknyomozó története.* Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 552 p. USA-ISBN 093 42 1401 8.
- SZAKÁLY Sándor: *A magyar táborig csendőrség.* (65.;) — SZAKÁLY Sándor: *A magyar táborig csendőrség.* Budapest, 1990, Zrínyi. 154 p. HU-ISBN 963 32 6560 6.
- SZAKÁLY: *A magyar táborig csendőrség története 1938-1945.* (65.;) — SZAKÁLY Sándor: *A magyar táborig csendőrség története 1938-1945.* Budapest, 2000², Ister. 173 p. HU-ISBN 963 92 4324 8.
- SZÖLLÖSY (51.;) — SZÖLLÖSY Oszkár: *Magyar börtönügy. Büntetések és biztonsgági intézkedések végrehajtása.* Budapest, 1935², Révai Testvérek Irodalmi Intézet. 601 p.
- TISZA: *Magyarország rendőrségének története a legrégibb időktől 1912-ig.* (29.;) — TISZA Miksa: *Magyarország rendőrségének története a legrégibb időktől 1912-ig.* Igló, 1913, Szepesi Lapok Nyomda. 327 p.
- URBÁN (3.;) — URBÁN Aladár: *Szabadság és rend. Pest-Buda rendje és rendőrsége 1848-ban.* Budapest, 2015, Argumentum. 243 p. HU-ISBN 978 963 44 6710 6.

TANULMÁNYOK

- BEBESI (86. ;) — BEBESI Zoltán: A balatoni vízi csendőrség. *Rendvédelem-történeti Hírlevél (Nuntiotones Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2013) 39-40-41-42.sz. 193-197.p. HU-ISSN 1785-3257.
- DEÁK Ágnes (14. ;) — DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszer-váltás és az államrendőrség 1867. *Történelmi Szemle*, XLIX.évf. (2007) 3.sz. 351-372. p. HU-ISSN 0040-9634.
- ERNYES: A közrend és a közbiztonság helyzete Baranya megyében a szerb megszállás idején. (75. ;) — ERNYES Mihály: A közrend és a közbiztonság helyzete Baranya megyében a szerb megszállás idején. *Historiae Praesidii Ordinis*, IV.évf. (1994) 5.sz. 74-75.p. HU-ISSN 1216-6774.
- ERNYES: Szerb impérium Baranyában 1918-1921. (75. ;) — ERNYES Mihály: Szerb impérium Baranyában 1918-1921. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI.évf. (2008) 19. sz. 18-50.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2005. október 07.-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában*” című XIX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ESTÓK: A büntetés-végrehajtás függelmi viszonyrendszerének, felügyeletének története 1867-1990. (52. ;) — ESTÓK József: A büntetés-végrehajtás függelmi viszonyrendszerének, felügyeletének története 1867-1990. *Börtönügyi Szemle*, XXXII.évf. (2013) 4.sz. 28-54.p. HU-ISSN 1417-4758.
- ESTÓK: A polgári magyar állam büntetés-végrehajtásának egyenruházata és rangrendszere 1867-1945. (52. ;) — ESTÓK József: A polgári magyar állam büntetés-végrehajtásának egyenruházata és rangrendszere 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017) 53.sz. 15-32.p. HU-ISSN 1216-6774.

- FORRÓ: A magyar csend- — FORRÓ János: A magyar csendőrség Kelet-
őrség Kelet-Dunántúl ro- Dunántúl román megszállásakor. *Rendvéde-
m-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii
Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz.
(76.;) 31-42.p. HU-ISSN 1216-6774.
- HEGEDŰS — HEGEDŰS Ernő: A Magyar Királyi Csend-
(90.;) őrség harci és gépjárművei. *Rendvédelem-
történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii
Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. XXIII.évf.
(2013) 27-28-29-30.sz. 89-100.p. HU-ISSN
1216-6774. A tanulmány korábbi változata
2011. november 11-én, Budapesten hang-
zott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvé-
delem-történeti Tudományos Társaság által
szervezett rendvédelem-történeti tudomá-
nyos konferenciasorozatnak a „*Militariz-
mus és demilitarizmus a XIX-XX. századi
magyar rendvédelemben*” című XXVI.
konferenciáján. A publikált tanulmány az
előadás javított, bővített és átdolgozott vál-
tozata.
- MEZEY: A kivételes ha- — MEZEY Barna: A kivételes hatalom. *Rend-
védelem-történeti Füzetek (Acta Historiae
Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 4-
(62.;) 6.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány ko-
rábbi változata 1993. szeptember 21.-én
Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan
Magyar Rendvédelem-történeti Tudomá-
nyos Társaság által szervezett rendvédelem-
történeti tudományos konferenciasorozat-
nak a „Háború, forradalom, trianon” című
V. konferenciáján. A publikált tanulmány
az előadás javított, bővített és átdolgozott
változata.
- MEZEY: A polgári börtö- — MEZEY Barna: A polgári börtönügyi tudomá-
nyosság a XIX-XX. századi Magyaror-
szágon. 5-102.p. In BÓDIBNÉ Beliznai
Kinga — MEZEY Barna et al. (szerk.): *A ma-
gyar börtönügy kutatásának alapjai*. Buda-
pest, 2000², ELTE-ÁJK. 199 p. HU-ISBN
(95.;) 963 46 3221 1. /Jogtörténeti értekezések,
20./ HU-ISSN 0134-0026. /Bibliotheca
Iuruduca. Publicationes Cathedrarum, 10./
HU-ISSN 1586-8265.

- MEZEY: Az első világháború jogi törvényhozói előkészítése: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi 63. törvénycikk. (62.;
- MEZEY Barna: Az első világháború jogi törvényhozói előkészítése: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi 63. törvénycikk. 11-18.p. In ÁDÁM János — SEGES Vladimír — PALLAI László et al. (szerk.): *Első világháború a Kárpátokban. Prvá svetová vojna v karpatoch. Перва світова війна в карпатах.* [Eperjes, 2016, Eperjesi Egyetem. 336 p. SK-ISBN 978 805 55 1717 9.
- OLASZ (85.;
- OLASZ Lajos: Légi csendőrség Magyarországon. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII. évf. (2013) 31-32-33-34.sz. 105-120.p. HU- ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2013. október 4-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A magyar rendvédelem, légiközlekedés, felderítés a XIX-XX. században*” című XXVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ÖRY: A rendvédelmi szervek az első világháború, az „őszirózsás” forradalom és a proletárdiktatúra időszakában. (67.;
- ÖRY Károly: A rendvédelmi szervek az első világháború, az „őszirózsás” forradalom és a proletárdiktatúra időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5.sz. 42–54. p. HU- ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*Háború, forradalom, trianon*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ÖRY: A Maréchaussée-tól a Gendarmerie Nationale-ig. A Francia Csendőrség történeti előzményei. (34.;35.;
- ÖRY Károly: A Maréchaussée-tól a Gendarmerie Nationale-ig. A Francia Csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 75-77.p. HU- ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten

- hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. (54.;) — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10.sz. 44-51.p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. (48.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIV.évf. (1989) 2.sz. 177-196.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A rendőrség és a csendőrség személyi állományának biztosítási tradíciói. (119.;) — PARÁDI József: A rendőrség és a csendőrség személyi állományának biztosítási tradíciói. *RTF Főiskolai Figyelő Plusz*, IV.évf. (1993) 1.sz. 130-136.p. HU-ISSN 0866-4404.
- PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. (69.;) — PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 13-17.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „*Háború, forradalom, trianon*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. (109.;) — PARÁDI József: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. *Rendészeti Tanulmányok*, III.évf. (1994) 2.sz. 84-126.p. HU-ISSN 1216-5018.

- PARÁDI: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. (55.;) — PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, IV.évf. (1994) 1.sz. 4-23.p. HU-ISSN —
- PARÁDI: A dualizmus-kori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. (49.;) — PARÁDI József: A dualizmus-kori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VIII.évf. (1998) 9.sz. 82-85.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1997. szeptember 23-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Gazdasági rendvédelmünk a XIX-XX. században.*” című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A rendvédelem a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. (93.;) — PARÁDI József: A rendvédelem a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X.évf. (2000) 12. sz. 79-87.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1999. október 06-án Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „*A közbiztonság, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában.*” című XIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A pénzügyőrség szerepe a dualizmus-kori Magyarország határőrizetében. (50.;) — PARÁDI József: A pénzügyőrség szerepe a dualizmus-kori Magyarország határőrizetében. In. BERTA Gyula (szerk.): *Somogy megyei rendvédelem-történeti szimpózium 2001-2002*. Kaposvár, 2002, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 46-48.p. A tanulmány korábbi változata

2001. szeptemberében Kaposváron hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság „*Dél-Pannon Rendvédelem-történeti napok*” című szimpózium sorozatának 2001. évi rendezvényén. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata. HU-ISBN —
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. vh-ig. (105.;) — PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. vh-ig. 74-109.p. In BODA József (szerk.): *A magyar polgári rendvédelem a XIX-XX. században. A magyar büntetés-végrehajtás, csendőrség, határőrség, koronaőrség, rendőrség, vám- és pénzügyőrség.* Budapest, 2004, Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központ – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány. 215 p. A tanulmány korábbi változata 2003. nyarán Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány által szervezett magyar rendvédelem-történeti témájú nyári szabadegyetemen. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata. HU-ISBN 963 21 4995 5.
- PARÁDI: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. (25.;) — PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI. (2005) 13.sz. 97-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2000 március 19.-én, Párizsban hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A közbiztonság közös európai örökségünk.*” című XIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. (45.;92.;) — PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 90-93.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan

- Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A rendvédelmi szakképzés története*” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar rendőrtisztképzés tradíciói 1867-1945. (91.;) — PARÁDI József: A magyar rendőrtisztképzés tradíciói 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 94-99.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A rendvédelmi szakképzés története*.” című XVI. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere. (45.;91.;) — PARÁDI József: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 100-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelmi szakképzés története*” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁD: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. (118.;) — PARÁD József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 17.sz. 57-64.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos

- konferencia-sorozatnak a „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyság határrendőrsége. (70.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyság határrendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVIII. évf. (2010) 21. sz. 101-116.p. A tanulmány korábbi változata 2007. október 5.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A magyar rendvédelem fejlődése a XIX–XX. században*” című XXI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. (71.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX. évf. (2010) 22. sz. 77-91.p. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre*” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. (121.;) — PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX. évf. (2010) 22. sz. 92-114. p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nem-*

- zeti rendvédelmünkre” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Kontinuitás és újrakezdés a XIX-XX. századi magyar rendvédelemben. (68.;) — PARÁDI József: Kontinuitás és újrakezdés a XIX-XX. századi magyar rendvédelemben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XX.évf. (2011) 23.sz. 101-112.p. A tanulmány korábbi változata 2009. október 9.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A kiegyezéstől az ezredfordulóig felszámolt országos hatáskörű magyar rendvédelmi testületek.” című XXIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendvédelem-karhatalom 1867-1945. (64.;) — PARÁDI József: Rendvédelem-karhatalom 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XX.évf. (2011) 23.sz. 111-123.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009.október 9.-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A kiegyezéstől az ezredfordulóig felszámolt országos hatáskörű magyar rendvédelmi testületek.” című XXIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. (46.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI.évf. (2011) 24.sz. 80-90.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3.-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak. „Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.”

- PARÁDI: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrizetében. (72.;
- PARÁDI József: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrizetében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI.évf. (2011) 24.sz. 100-118.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1848-2005.” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. (73.;
- PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 81-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011.november 11.-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmében” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az egységes állami fizetési rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam rendvédelmében. (117.;
- PARÁDI József: Az egységes állami fizetési rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam rendvédelmében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 105-119.p. A tanulmány korábbi változata 2011.november 11.-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti

- Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmében*” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az államfő testőrségei az Osztrák-Magyar Monarchiában. (58.;) — PARÁDI József: Az államfő testőrségei az Osztrák-Magyar Monarchiában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII.évf. (2013) 27-28-29-30.sz. 155-160.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Vámország a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. (106.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Vámország a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordini)*, XIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 81-98.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: Határőrizet, rendőrség és humán viszonyok a polgári magyar állam két világháború közötti időszakában. (120.;) — PARÁDI József: Határőrizet, rendőrség és humán viszonyok a polgári magyar állam két világháború közötti időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 99-118.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A hátország rendvédelme. (63.;) — PARÁDI József: A hátország rendvédelme. 108-124.p. In SZIDIROPULOSZ Archimédesz (szerk.): *Trianoni Szemle Évkönyv*. VII. évfolyam. Budapest, 2015, Trianoni Kutatóintézet Közhasznú Alapítvány. 311 p. HU-ISSN 2060-2502.
- PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. (6.;60.;) — PARÁDI József: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 77-84.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség nyugellátása. (120.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség nyugellátása. 193-206.p. In BODA József — PARÁDI József et al. (szerk.): *Tanulmányok a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelem-történetéből*. Budapest, 2015, Nemzeti Közszolgálati Egyetem — Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 244 p. HU-

- ISBN 978 615 55 2746 3. /Magyar rendvédelem-történeti tanulmányok, 2./ HU-ISSN 2415-9875.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség a dualizmuskori Magyar Királyság határőrizetében 1891-1918. (19.;
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség a dualizmuskori Magyar Királyság határőrizetében 1891-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVI.évf. (2016) 51.sz. 25-42.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A polgári magyar állam fegyveres rendvédelmi testületei. (25.;
- PARÁDI József: A polgári magyar állam fegyveres rendvédelmi testületei. 49-84.p. In PARÁDI József — SZAKÁLY Sándor — SZIGETVÁRI Oszkár — ZÉTÉNYI Zsolt: *Nyomozati utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 2017, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 401 p. HU-ISBN 978 615 80 3094 6. /A magyar rendvédelem-történet hagyatéka, 2./ HU-ISSN 2064-4728.
- PARÁDI: A polgári magyar állam határőrizete. (59.;
- PARÁDI József: A polgári magyar állam határőrizete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 67-86.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2018. február 16-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett magyar közbiztonság-történeti tudományos szimpozion-sorozatának a „100 éve alakult át a magyar rendvédelmi modell?” című XVIII. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar csendőrség és az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetének az együttműködése 1891-1918. (59.;
- PARÁDI József: A magyar csendőrség és az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetének az együttműködése 1891-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. XXVIII.évf. (2018) 56.sz. 97-130.p. HU-ISSN 1216-6774.
- RESS (14.;16.;
- RESS Imre: A kormányzati hírszolgálat átalakulása az Osztrák-Magyar Monarchiában a kiegyezés után 1867-1873. 93-124.p. In CSÓKA Ferenc (szerk.): *Szakszolgálat*

Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és a titkos adatgyűjtés világából 1785-2011. Budapest, 2012, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. 497 p. HU-ISBN 978 963 08 3211 3.

- SUBA: A területvisszacsatolások határkijelölő munkálatai 1938-1941. (112.;
- SUBA János: A területvisszacsatolások határkijelölő munkálatai 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V.évf. (1995) 6.sz. 103-120.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1994 októberében, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme*” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- TÓTH Árpád (61.;
- TÓTH Árpád: Az 1906. évi osztrák kivételes intézkedések bevezetésének problémái a koalíciós kormány idején. *Jogtörténeti tanulmányok*, I.évf. (1966) 1.sz. (kötet) 73-88.p. HU-ISSN 0139-2042.
- TÓTH László (58.;
- TÓTH László: A Képviselőházi Őrség születésének története. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 36-41.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Háború, forradalom, Trianon*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZACHAR (38.;
- ZACHAR József: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 105-109.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én, Budapesten a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos

Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A napóleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól — Itálián és Ausztrián keresztül — Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZSEBKÖNYVEK

- A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1913.* (46.;) — *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1913.* XXVII.évf. Budapest, 1913, Magyar Királyi Csendőrség. 375 p.
- A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1928.* (84.;) — *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1928.* XXXVI.évf. Budapest, 1928, Magyar Királyi Csendőrség. 372 p.
- A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1943.* (88.;) — *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1943.* LI.évf. Budapest, 1943, Magyar Királyi Csendőrség. 431 p.

SZÓTÁRAK

- BÁRCZI — ORSZÁGH (42.;) — BÁRCZI Géza — ORSZÁGH László: *A magyar nyelv értelmező szótára.* Budapest, Akadémia.
- I.köt. *A-D.* 1966, 1091 p.
 II.köt. *E-Gy.* 1965, 1137 p.
 III.köt. *H-Kh.* 1966, 939 p.
 IV.köt. *Ki-Mi.* 1966, 1347 p.
 V.köt. *Mo-S.* 1966, 1315 p.
 VI.köt. *Sz-Ty.* 1966, 883 p.
 VII.köt. *U-Zs.* 1966, 671 p.

KÉZIRATOK

- BÜR (17.;) — BÜR Márta: *A magyar határőrvidék felszámolása. A házközösség /zadruga/ válsága.* Kandidátusi disszertáció (MTA). Kézirat. Budapest, 1962. 292 p.
- KOVÁCS (4.;) — KOVÁCS Zoltán András: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság a nyilas korszakban.* Ph.D. disszertáció (PTE-BTK). Kézirat. Pécs, 2008. 306 p.
- PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* (107.;110.;111.;) — PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990. I.köt. 264 p. + II.köt. 265-567 p. melléklet.19-27.p.

PARÁDI: *A magyar határőrizet története a kezdetektől napjainkig. A magyar határőrizet a Kárpát-medencében.* — PARÁDI József: *A magyar határőrizet története a kezdetektől napjainkig. A magyar határőrizet a Kárpát-medencében.* Budapest, 2017, Kézirat a szerzőnél. 180 p.

(113.;

SZABÁLYZATOK

SZUT-1881. — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda és Részvénytársaság. 191 p.

JOGSZABÁLYOK

Pragmatica Sanctio — Pragmatica Sanctio
(7.;; - 1723/I.tc. az ország s az ahhoz kapcsolt részek karai és rendei Ő császári és királyi szent felségének szabadságai s kiváltságai atyai és legkegyelmesebb megerősítéseért s a karok és rendek közepette saját legszentségesb személyében megjelenéseért legnagyobb köszönetet mondanak.

- 1723/II.tc. Ő császári és királyi legszentségesebb felsége főlészes osztrák háza nőágának Magyarország Szent Koronájában s a régtől fogva hozzákapcsolt részekben való folytonos királyi örökösödéséről.

1840/IX.tc. — 1840/IX.tc. a mezei rendőrségről.
(33.;

Nr.150/1849. — Nr.150/1849. Kaiserliches Patent, vom 4. marz 1849, [Császári pátens, 1849. III. 4.] Kaiserliches Patent, die Reichsverfassung für das Kaiserthum Österreich enthaltend. [Császári pátens, a birodalmi alkotmány az Osztrák Birodalom és részei számára.] *Reich- Gesetz- und Regierungsblatt*, [Birodalmi törvény- és kormánylap] II.évf. (1850) 151-165.p.

1867/XII.tc. — 1867/XII.tc. a Magyar Korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.
(9.;

1870/XLII.tc. — 1870/XLII.tc. a köztörvényhatóságok rendezéséről.
(23.;

1871/XVIII.tc. — 1871/XVIII.tc. a községek rendezéséről.
(23.;

1872/XXXVI.tc. (20.;	—	1872/XXXVI.tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.
1873/XXI.tc. (41.;	—	1873/XXI.tc. az 1873. évi államköltségvetésről.
1878/V.tc. (24.;	—	1878/V.tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és a vétségekről.
1879/XL.tc. (24.;	—	1879/XL.tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a kihágásokról.
1881/XXI.tc. (20.;	—	1881/XXI.tc. a Budapest-fővárosi rendőrségről.
1886/XXI.tc. (31.;	—	1886/XXI.tc. a köztörvényhatóságokról.
1886/XXII.tc. (31.;	—	1886/XXII.tc. a községekről.
1894/XII.tc. (33.;	—	1894/XII.tc. a mezőgazdaságról és a mezőrendőrségről.
1903/VIII.tc. (21.;57.;	—	1903/VIII.tc. a határrendőrségről.
1912/LXIII.tc. (61.;	—	1912/LXIII.tc. a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.
1916/XXXVII.tc. (22.;	—	1916/XXXVII.tc. a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrségről.
1921/III.tc. (116.;	—	1921/III.tc. az állami és a társadalmi rend hatályosabb védelméről.
1921/XXXIII.tc. (100.;	—	1920/XXXIII.tc. az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.
1922/XIV.tc. (102.;	—	1922/XIV.tc. a Magyar Királyi Folyamőrség szervezéséről, létszámának, kiegészítési módjának és felfegyverkezésének megállapításáról.
1928/XXV.tc. (96.;	—	1928/XXV.tc. a Szent Korona és a hozzá tartozó drágaságok gondviseléséről.

- 1/1867. (III. 10.) PM.kr. — 1/1867. (III. 10.) PM.kr. önálló magyar pénzügy szakhatóság föllállításáról.
(47.;)
- 26/1867. (III. 23.) Kir.r. — 26/1867. (III. 23.) Kir.r. a csendőrség megszüntetése tárgyában.
(14.;39.;)
Magyarországi Rendeletek Tára, I.évf. (1867) I.füzet. 51.p.
- 38 547/1880. (IX. 15.) BM.kr. — 38 547/1880. (IX. 15.) BM.kr. a magyar büntető-törvénykönyvek végrehajtása tárgyában.
(24.;)
Magyarországi Rendeletek Tára, XIV.évf. (1880) I.füzet 629-659.p.
- 50 431/1891. (VII. 1.) BM.r. — 50 431/1891. (VII. 1.) BM.r. a m. kir. belügyministernek 50.431. szám alatt I. Besztercze-Naszód, II. Maros-Torda, III. Csik, IV. Háromszék, V. Brassó, VI. Fogaras, VII. Szeben, VIII. Hunyad és IX. Krassó-Szörény vármegye közönségéhez intézett rendelete, az 1888. évi XIV. törvénycikkkel becikkelyezett magyar-román határ-egyezmény alapján kiadott határőrizeti utasítás tárgyában.
(56.;)
Magyarországi Rendeletek Tára, XXV.évf. (1891) I.füzet. 879-902.p.
- 5 692/1905. (XII.29.) ME.r. — 5 692/1905. (XII.29.) ME.r. a határrendőrségről szóló 1903/VIII.tc. életbe léptetéséről.
(21.;57.;)
Magyarországi rendeletek Tára, XXXIX.évf. (1905) I.füzet. 1455.p.
- 91 000/1905. (XII.29.) BM.kr. — 91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr. valamennyi törvényhatósághoz Fiume város kivételével a határrendőrségről szóló 1903/VIII.tc. életbe léptetésének a végrehajtásáról.
(21.;57.;)
Magyarországi rendeletek Tára, XXXIX.évf. (1905) I.füzet. 1455-1541.p.
- 48 999/1912. (IV. 13.) BM.r. — 48 999/1912. (IV. 13.) BM.r. határszéli külszolgálat átvétele a m. kir. csendőrség által.
(56.;)
Belügyi Közlöny, XVII.évf. (1912) 18.sz. 141-145.p.
- 4 220/1914. (IX. 16.) BM.r. — 4 220/1914. (IX. 16.) BM.r. a polgári őrségek szervezéséről.
(66.;)
Magyarországi Rendeletek Tára, XLVIII.évf. (1914) I. füzet. 2314-2325.p.

- 5 735/1914. (VIII. 1.) ME.r. — 5 735/1914. (VIII. 1.) ME.r. a háború esete-
(61. ;) rére szóló kivételes intézkedések tárgyában
kiadott rendeletek hatályának kiterjesztéséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLVII.évf.
(1914) 1448-1450.p.
- 37 000/1917. (III. 23.) BM.kr. — 37 000/1917. (III. 23.) BM.kr. A Fiumei
(22. ;) Magyar Királyi Állami Rendőrségről szóló
1916:XXXVII. törvénycikk végrehajtása és
a hatáskörök körülírása.
Belügyi Közlöny, XXII.évf. (1917) 16.sz.
406-411.p.
- 5 047/1919. (X. 1.) ME.r. — 5 047/1919. (X. 1.) ME.r. a rendőrség ál-
(78. ;) lamosításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LIII.évf.
(1919) I.füzet. 752-767.p.
- 122 295/1922. (VII. 25.) BM.r. — 122 295/1922. (VII. 25.) BM.r. Az 1922:
(102. ;) XIV. (folyamórségi) térvény végrehajtása.
Belügyi Közlöny, XXVII.évf. (1922) 35.sz.
1578-1587.p.
- 6 500/1931. (XI. 30.) ME.r. — 6 500/1931. (XI. 30.) ME.r. a rendőrség
(81. ;) szervezeti változásairól.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXV.évf.
(1931) XII.füzet. 1533-1534.p.
- 45 022/1933. (I. 24.) BM.kr. — 45 022/1933. (I. 24.) BM.kr. Csendőrnep
(43. ;) megünneplésének szabályozása.
Csendőrségi Közlöny, XVIII. évf. (1933) 3.
sz. 44.p.

*A polgári magyar állam fegyveres rendvédelmi testületei 1867-1945.**

I.sz. melléklet

